

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ІСТОРІЇ І ПОЛІТОЛОГІЇ

ТЕЗИ

КРУГЛОГО СТОЛУ

**«ЗАВДЯКИ ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ ЛЮДИНА СТАЄ ОСОБИСТІСТЮ,
НАРОД – НАЦІЄЮ, КРАЇНА – ДЕРЖАВОЮ (М. ГРУШЕВСЬКИЙ)»**

15 березня 2016 року

Київ – 2016

Круглий стіл присвячено висвітленню теоретичних проблем історичної пам'яті, впливу на неї державотворчих та цивілізаційних здобутків українського народу, важливих подій та процесів вітчизняної історії, місцю національної пам'яті у суспільно-політичному житті України; визначенню ролі історичної, політологічної, соціологічної, краєзнавчої, країнознавчої, лінгвістичної, філософської та психолого-педагогічних наук в контексті збереження історичної (національної) пам'яті як важливої складової самоідентифікації та консолідації українців. Відновлення й збереження колективної пам'яті про державотворчі традиції, цивілізаційні досягнення, бойову й трудову звитягу, історичні трагедії, сприятиме мобілізації духовних сил й будівничого потенціалу Українського народу, його утвердженню як рівноправного суб'єкта системи міжнародних відносин, збереженню державного ладу та територіальної цілісності України; сприятиме творчому використанню історичного досвіду та цивілізаційної спадщини, кращих рис традиційної ментальності українського народу, безперервному духовному зв'язку між поколіннями, вихованню поваги до спільного минулого, гордості за досягнення предків й пошани до їх жертвності.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Шинкарук Василь Дмитрович	голова, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор філологічних наук, професор
Білан Сергій Олексійович	співголова, завідувач кафедри історії і політології Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор історичних наук
Харченко Світлана Василівна	співголова, заступник гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат філологічних наук, доцент
Кропивко Олена Михайлівна	секретар, доцент кафедри історії і політології Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат історичних наук, доцент

Зайченко Іван Васильович,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)

Ідея народності виховання у педагогічній публіцистиці

М.С.Грушевського (1866–1934)

В педагогічних статтях М.Грушевського, надрукованих у часописах “Літературно-науковий вісник”, “Село”, “Украинская жизнь”, “Украинский вестник”, “Наша школа” та інших, ідея народності виховання є провідною й визначальною в його поглядах на проблеми розвитку школи й освіти в Україні.

Сутність ідеї народності виховання полягає в тому, що виховання має здійснюватися у повній відповідності з особливостями й потребами своєї нації, країни, свого народу на основі, найперше, рідної мови і рідномовної школи. Саме тому М.Грушевський у газеті “Село” (Київ, 1909–1910) видрукував низку статей, присвячених проблемам розвитку української мови й школи, які в 1912 р. були видані накладом самого автора окремою брошурою й перевидані аж у 1991 р. У передмові до другого видання книги наголошувалося: “Серед усіх потреб нашого національного життя потреба рідної школи найголовніша, бо народ, який не має своєї школи, може бути лише пасербом чужих народів, і ніколи не виб’ється на самостійну дорогу існування”.

А в програмній статті науково-педагогічного журналу “Наша школа” – органу товариства “Учительська громада” (Львів, 1909) М.Грушевський писав: “Створення національної школи є однією з найсильніших запорук національного відродження”, бо “тільки націоналізація школи в українських землях може дати українській людині підстави успішного культурного, суспільного і економічного розвою, уоружити його рівносильною зброєю в конкуренції національностей, забезпечити від перспективи відставання, упослідження в загальнім культурнім і економічнім поході” [1, с. 2].

Українська національна школа покликана, за М.Грушевським, не лише

готувати всебічно розвинених, високоосвічених, духовно й культурно багатих громадян, здатних примножити матеріальні, духовні й культурні цінності свого народу, але й “мусить пильнувати ще й свої спеціальні справи дня – ... забезпечення свого національного існування, удержання в національній цілісності і єдності своїх частин й переведення їх з становища етнографічної статистики в динаміку національного життя й розвою”. “Це загальне питання дня надзвичайно тісно пов’язане з нашим шкільним питанням”, і його розв’язання “на пізніше не можна відкладати без небезпеки для нашого національного існування” [1, с. 2].

Для М.Грушевського національна школа – це школа рідної мови, бо “вчити добре можна тільки такою мовою, котру ученики добре знають і розуміють, і таке правило в шкільній науці, що вчити треба ученика мовою для нього зрозумілою”; “на Україні треба вчити по школах українською мовою”, – писав учений. Українців усе ще запитують: “Чи маєте на вашій мові письменство і літературу? Маємо, панове депутати, досить маємо, і не з учорашнього дня. Триста літ з верхом минуло від того часу, як наші предки, побачивши, як наш нарід пропадає в темноті, без школи, без книги, знаходилися просвічати його мовою рідною, зрозумілою, народною”. Маємо українською мовою і святе письмо, і гарні вірші та оповідання, і різноманітні книги, і театральні комедії, і вистави тощо. А іменами, як І.Котляревський, Гулак-Артемівський, Г.Квітка, Т.Шевченко, М.Костомаров, П.Куліш, Марко Вовчок, Ю.Федькович, І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний, О.Кобилянська, М.Коцюбинський, В.Стефаник, В.Винниченко, І.Франко, Леся Українка, І.Карпенко-Карий, М.Кропивницький, М.Старицький, В.Самійленко, О.Олесь, Г.Чупринка, не соромно похвалитися перед усім світом, писав М.Грушевський.

Відсутністю національної школи й освіти пояснював він економічний, соціально-політичний, культурний занепад українського народу. “Брак рідної, свійської школи в повнім глибокім значенні сього слова проявляється в такім очевиднім – скажем се сильне слово – культурнім виродженню української народності,... брак національної школи відбивається надзвичайно некорисно не

тільки на національним, але і на всім культурнім життю суспільності і народу”.

Народ український відчужували від власного економічного, соціально-політичного, національно-культурного життя: “мовчи, не розсуждай, що прикажуть – сповняй”. Люди відбилися від своєї мови, культури, школи, преси; їх привчали зневажати й забути рідне. Отже, позбавлений своєї мови, освіти, школи український народ “стемнів, збіднів, самий останній став, хоч не обиділа його природа ані розумом, ані понятієм”, а край український – “багатий, родючий, дозвільний ...” [2, 1909. – № 5].

М.Грушевський закликав свідомих українців негайно взятися за просвіту свого народу. Можливості для цього є, вказував він. Стало вільніше українському слову, українській школі, газеті; є умови для створення різноманітних селянських, робітничих, фахових спілок, товариств, об’єднань, що займалися б народною просвітою. Треба активніше й наполегливіше добиватися того, щоб у школах України навчання здійснювалося рідною мовою. “Треба горнутися до свого українського, заохочувати до нього, розширювати його всякими способами. Бо інакше, як на своїй народній українській основі, не стане наш народ просвіченим, не вийде з теперішньої темноти, злиднів і пониження”, – підкреслював учений [2, 1909. – № 5].

М.Грушевський рішуче викривав і засуджував тих, хто твердив, що українська мова не є окремою мовою, а є лише “наріччям”. У статтях “Не порозумнішали”, “Російська Академія наук про українську мову” він довів абсурдність цих тверджень. Навіть комітет міністрів визнав у 1905 р. шкідливість заборони української мови. Ради Київського й Харківського університетів, київський генерал-губернатор, Російська Академія наук одностайно заявили, що заборону українського слова вважають шкідливою й нерозумною, і пропонували негайно зняти будь-які обмеження й заборони щодо розвитку української мови й навчання нею в школі.

На думку М.Грушевського, особливо значима позиція Російської Академії, адже серед її членів не було українців, між тим, українські проблеми знайшли там розуміння й підтримку. Визнала академія і той факт, що

українська мова відрізняється від російської і існує вона споконвічно разом з існуванням народу. (В інших статтях: “Мова українська і руська”, “Мова панська і мужицька”, “Розуміють”, “Українське письменство” автор розкрив історію становлення й розвитку української мови, її утвердження в ХІХ – на початку ХХ ст.).

Однак, забезпечення для кожного українця права навчання рідною мовою, за М.Грушевським, ще не вирішує освітньої справи. Необхідно, щоб уся структура, система, мета й завдання, зміст і методи, сам дух школи були проникненні ідеєю українства; щоб школа виражала інтереси й потреби українського народу, сприяла розвиткові нації. “Тепер для української суспільності стає пекучим завданням, основною проблемою сучасного життя розв’язання шкільного питання в українських землях в напрямі націоналізації школи. Націоналізації не тільки зверхньої, формальної, яка починається і кінчається самим заведенням викладової мови, а в значенні ширшому – то значить можливо ліпшого, можливо основнішого пристосування школи до потреб української суспільності, її життя, її завдань і обставин”, – відзначав М.Грушевський.

Список використаної літератури:

1. Наша школа. – Львів 1909 – 1910.
2. Село. – Київ, 1909 – 1910.

ІСАКОВА Наталія Петрівна,

кандидат історичних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України (м. Київ)

БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ТЕРЕЩЕНКІВ

Благодійництво у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. набуло характеру поширеного суспільного явища, в яке були включені всі верстви населення. Добродійна діяльність еволюціонувала від виконання релігійної

заповіді допомоги ближньому, яка проявлялась переважно у поданні милостині, до усвідомленої потреби і необхідності допомогти тому, хто перебував у важкому становищі; від патронату над цією діяльністю церкви до активної ініціативи держави і широких верств населення. У цей період доброчинність, допомога ближньому перетворювалася з релігійного обов'язку в громадянський. Багато громадян в міру своїх можливостей намагалися прилучитися до благородної справи – благодійництва.

Благодійництво і меценатство були найбільш традиційними формами участі підприємців Південно–Західного краю у суспільному житті, ефективним засобом підняти свій соціальний статус. Підприємці краю робили пожертвування на суспільні потреби: на розвиток освіти, науки і культури, на потреби церкви, охорони здоров'я, проявляли турботу про сиріт, інвалідів, бездомних та інших верств знедоленого населення. Визначними доброчинниками і меценатами українського походження у другій половині XIX – початку XX ст. були родини підприємців Яхненків, Симиренків, Терещенків.

Мета статті - аналіз благодійницької діяльності родини Терещенків як однієї із найзаможніших, навіть за мірками Європи. Їм належали цукрові, спиртові, лісопильні й льонозаводи, суконна фабрика, й аеродром.

Чи не від перших своїх підприємницьких успіхів родина Терещенків взялася до благодійництва. Цю сторінку з біографії їхнього роду детально висвітлив В. Ковалинський[1, с.24].

Першим відомим в історії представником родини Терещенків став Артемій Якович Терещенко, який в 1870 р. отримав дворянський титул «на ознаменування його особливих заслуг і на заохочення його благодійницької діяльності». Граф Милорадович у своїй книзі про роди чернігівського дворянства наголосив, що дворянське звання А.Я.Терещенку надане передовсім за добротворчі справи його старшого сина[2, с.58].

1879 року Терещенки заснували безплатну лікарню святої Єфросинії(в пам'ять про матір) і зобов'язалися щорічно відраховувати на її утримання два відсотки своїх прибутків. Притулкові ж для неповнолітніх сиріт і дітей

бідняків, заснованому батьком, відраховували по три відсотки. За звітами 1893 року це було 27 та 40 тис. руб.[8].

Коли в Києві визріла ідея створення міського музею старовини (нині Музей українського образотворчого мистецтва), було зібрано пожертв у сумі 300 тис. руб.[6, с.45]. Як свідчать тодішні фінансові документи від російського царя надійшло на музей 100 тис. руб., а від Миколи й Федора Терещенків – 108 тис. руб. Згодом Микола Артемович додав ще 20 000 для прибудови до будинку музею монументальних маршових сходів. За його ж замовленням для експозиції музею було написано 30 портретів українських гетьманів[3, с.52]. А 30 грудня 1904 року, в день відкриття музею, Терещенки передають сюди свою багатющу колекцію слов'янської старовини, численні археологічні знахідки експедицій Вікентія Хвойки, а також 9 полотен Михайла Врубеля. Донька Миколи Артемовича Варвара Ханенко дарує музеєві розшиту сріблом шапку, що вона належала Богдану Хмельницькому.

Несподівана смерть М.А.Терещенка не дозволила здійснити наміри відкрити картинну галерею[5, с.21]. Під час першої світової війни всі ці картини було вивезено на збереження до Санкт-Петербурга. Вдова Терещенка збиралася повернути колекцію до Києва й виконати його заповіт[4, с.19]. Однак вона так і лишилася в Державному російському музеї. Вимріяна Іваном Миколайовичем ще одна мистецька галерея в Києві не стала реальністю.

Вся родина Терещенків любила Київ і підтверджувала цю любов величезними пожертвами на потреби міста, а саме на Бактеріологічний інститут, комерційне та реальне училища, на лікарню Червоного хреста на Подолі, училище для сліпих, народну амбулаторію на Бульварно-Кудрявській вулиці, 6-ту гімназію на Печерську, Подільську жіночу гімназію, лікарню царевича Миколая.

Тричі давав Микола Артемович гроші на Маріїнський дитячий притулок: 40, 30 і 25 тис. руб. На будівництво «Безкоштовної лікарні царевича Миколая для чорноробочих» меценат витратив 137 тис. руб. 150 тис. руб. пожертвував він на будівництво Київського політехнічного інституту. Загалом же Микола

Артемович за своє життя пожертвував на благодійницькі цілі понад 5 млн. руб.[6, с.19].

Микола Федорович Терещенко, коли йому виповнилось за 80, написав заповіт, яким розподілив свої капітали і майно. Визначивши, що й кому зі спадкоємців належить, він окремо назвав суми пожертв добродійним товариствам, церквам, монастирям, лікарням, навчальним закладам.

Іван Миколайович Терещенко фінансував перший спеціальний навчальний заклад художнього мистецтва – рисувальну школу М.І. Мурашка, прославив себе і як визначний колекціонер. Вже у 1892 р. у картинний галереї, що розмістилася у спеціально збудованому двоповерховому будинку, зберігалось близько 100 картин відомих художників [1, с.513].

Найбільший у світі літак початку XX століття «Ілля Муромець» створив авіаконструктор І.Сікорським коштом тієї ж таки сім'ї, як і менш відомий аероплан під промовистою назвою «Терещенко-3».

На будівництво Національної музичної академії імені Петра Чайковського (київської консерваторії) Михайло Терещенко пожертвував 50 тисяч рублів. Проте відкриття консерваторії 2 листопада 1913 року – першого на той час вищого музичного навчального закладу в Києві – стало останньою подією, пов'язаною з прізвищем Терещенко перед війною.

Сьогодні, більш як сто років після цієї події, правнук М.Терещенка, Мішель каже, що прийшов час відновлювати родинну справу і далі «служити громадським користям», адже так написано на їхньому фамільному гербі. Для цього він заснував «Фонд спадщини Терещенків» і разом зі ще однією благодійною організацією «Батьківська земля» організував святкування століття музичної академії імені Чайковського та влаштував благодійний аукціон із продажем картин, ювелірних прикрас та одягу[7].

Княгиня Надін Терещенко разом із сином Іваном відвідували Київ. Нащадки славної сім'ї проживають у Франції. Ім'я Надін знане у світі високої моди, вона працювала з «Крістіан Діор», «Елеганс». Іван Терещенко - відомий фотограф, викладає у Луврській школі, яку свого часу й закінчував, співпрацює

з багатьма журналами, є автором кількох книг. Його роботи експонувалися на багатьох виставках і отримували престижні премії. Дід Івана Терещенка, теж Іван, як вважають у родині, передчасно помер не тільки через ракову пухлину, а й через тугу за Україною, хоча й знав її насамперед, з розповідей батька - Михайла Терещенка, який у 28 років став міністром закордонних справ у тимчасовому уряді Керенського. Іван Михайлович Терещенко, хоча й народився у Франції, а освіту здобував у Англії, відмовився від громадянства цих країн. Завжди й до смерті він підкреслював, що є українцем[7].

Символічно, що Терещенки для своїх геральдичних символів попросили кольори Вітчизни – синьо-жовті. На фамільному гербі зафіксували гасло: «Служіння громадським користям». Цей девіз, заснований на принципах добра та християнської моралі, продовжує діяти.

Сьогодні благодійність повертається у наше життя. Тому важливо донести до суспільної свідомості тезу про практичну цінність благодійності як для благодійника, так і для всього суспільства. Відроджуючи ідеал милосердя і благодійності в нових умовах, важливо використовувати багатовіковий вітчизняний досвід.

Список використаної літератури:

1. Ковалинский В.В. Меценаты Киева/ В.В.Ковалинский.— 2-е изд., испр. и доп. - К.: Кий, 1998. - 523 с.
2. Ковалинский В.В. Семья Терещенко / В.В.Ковалинский. — К.:Преса України, 2003.— 387 с.
3. Слабошпицький М. Українські меценати / М. Слабошпицький. — К.: Ярославів Вал, 2001. — 255 с.
4. Ткаченко О. Підприємницька та меценатська діяльність родини Терещенків в Україні (1861-1917)/ О.Ткаченко. — К.: Університет ім. Т.Г.Шевченка,1998.- 251 с.
5. Суровцева І. Меценатство в Україні другої половини ХІХ століття / І. Суровцева.— Донецьк: Донецький національний університет, 2006. — 134 с.

6. Хорунжий Ю. Українські меценати: доброчинність - наша риса /Ю. Хорунжий - К.: КМ Академія, 2005. – 57 с.
7. Нащадки меценатів Терещенків влаштовують в Києві благодійний аукціон [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/25155571.html>
8. Родина Терещенків-видатні підприємці та меценати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myukraina.mirtesen.ru/blog/43430500027/RODINA-TERESCHINK%D0%86V---VIDATN%D0%86-P%D0%86DPRI%D0%84MTS%D0%86-TA-METSENATI>

Живора Станіслав Михайлович,

кандидат історичних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України (м. Київ, Україна)

Конституційний процес в сучасній Україні у світлі наукової спадщини

М. Грушевського

З початком нового ХХІ тисячоліття головними завданнями суспільно-політичного життя в Україні були погиблення народовладдя, формування громадянського суспільства та багатопартійності.

Що стосується демократії, то її розвиток був переважно формальним. В країні відбуваються вибори – президентські, парламентські, органів місцевого самоврядування, але їхня організація і проведення, політична культура виборців, рівень відстороненості органів влади від процесу виборів були і є далекими від досконалості.

Конституцію 1996 р., яка закріпила президентсько-парламентську республіку, спочатку політичний бомонд, більшість правників подавали як одну із найбільш досконалих і вдалих серед європейських конституцій. Проте, коли співвідношення, вага і статус соціально-економічних і політичних суб'єктів у суспільному просторі України стали мінятися, почали з'являтися висловлювання

щодо удосконалення Основного Закону країни, а 24 серпня 2002 р. Президент України Л. Кучма ініціював проведення конституційної реформи, в основу якої було покладено принцип парламентської республіки.

Державне будівництво в країні, до і після прийняття Конституції України 1996 р., відбувалося на тлі протистояння між органами центральної влади й регіональними елітами, між політичними партіями марксистського, соціал-демократичного, націонал-демократичного й ліберального спрямування. Діаметрально різні політичні уподобання виявляли виборці на сході й на заході України, що стало в подальшому чи не головною прикметою всіх виборчих перегонів в Україні, включно до 2015 р. В умовах тотальної бідності й несправедливого розподілу національного багатства країни на користь невеликої купки олігархів загострився конфлікт між владою і народом.

Нинішня соціально-економічна та політична криза у країні – результат порушення базових принципів демократії, незаконне скасування конституційної реформи 2004 р. та концентрація влади в руках В. Януковича, що по суті і спричинило трагічні події дворічної давнини, які здетонували чергове політичне протистояння в Україні, привели до людських жертв і територіальних втрат.

На жаль, і сьогодні представники провладних і опозиційних сил не поспішають робити реальні кроки по виведенню країни із політичної кризи. Більше того, ідею побудови вільного демократичного суспільства вони постійно підмінюють розмовами про інтеграцію з країнами Європейського Союзу, не вперше обманюючи людей.

Аналізуючи нинішню ситуацію, не будучи фаховим спеціалістом в області науки про політичне управління, але маючи власний життєвий досвід, мимоволі приходиш до висновку, що в нашій сучасній політичній історії українські громадяни позбавлені права вирішувати і обговорювати стратегічні питання, а вибір вектора зовнішньоекономічної інтеграції – вельми важливе стратегічне питання, це право привласнили собі державні можновладці – президенти, депутати парламенту, державні чиновники.

У цьому контексті, шукаючи відповіді на проблеми сьогодення, бажано

звернути свій погляд до історії початку XX ст., коли жив і працював Михайло Грушевський, український історик, громадський і політичний діяч, якому в цьому році виповнюється 150 років від народження.

У травні 1905 р. у статті «Конституційне питання і українство в Росії» вченим було викладено проект конституції, який, як зауважує В.Чехович, зберігаючи традиції української політико-правової думки XIX ст., віддзеркалював впливи кирило-мефодіївців, Михайла Драгоманова та ін., погляди яких були пройняті ідеєю федералізму.

М.С. Грушевський детально розробив свій механізм національно-територіальної децентралізації Російської імперії. Для цього, він вважав, необхідно було проводити прямі вибори в обласні (національні) сейми. Делегати з цих сеймів посилались в центральний парламент, який, формувався на основі непрямих виборів. Причому Михайло Сергійович пропонував вибирати депутатів до Всеросійського парламенту шляхом вибору окремих членів обласних сеймів за спеціальною формулою: наприклад, одного депутата від 4-х членів обласного сейму.

У проекті М. Грушевського є пункт про повноваження і юридичну базу самоврядних областей. На думку вченого, кожна територія з одним мільйоном мешканців повинна мати право самоврядування з власним сеймом. Такий сейм відав би принаймні шкільною системою, вищою освітою, охороною здоров'я, поліпшенням побуту, торгівлею, утриманням шляхів і місцевою поліцією, контролював би частину вищої адміністрації і призначав би деяку кількість суддів. При цьому вчений зауважував, що більша територія має більші повноваження місцевого сейму. У даному випадку, він робив наголос те, що Україна з населенням у 30 млн. жителів повинна мати свій власний парламент з іще більшими повноваженнями.

Цікаві пропозиції висловив учений щодо формування влади автономних національно-територіальних областей. Вибори в обласні сейми, на його думку, мали відбуватися на базі загального, рівного, прямого і таємного голосування під наглядом виборчих бюро, складених із представників усіх партій, що беруть

участь у голосуванні. Він пропонував надати право вибирати певний відсоток (25%) членів обласних сеймів університетам, науковим товариствам і професійним об'єднанням; з одного виборчого округу обирати більше, ніж одного кандидата, наприклад, кандидата з найбільшою кількістю голосів, а другого та третього — за кількістю отриманих голосів.

В останній частині статті Михайло Сергійович аналізує питання організації місцевого громадського самоврядування; на його думку, губерніяльний поділ майбутньої Російської Федерації необхідно замінити на самоврядування на рівні повітів і волостей.

Конституційний проект Грушевського 1905 р. базувався на двох основних принципах: представницький уряд і широка національно-територіальна децентралізація. Національно-територіальні сейми з урядами місцевого самоврядування мали б стати основними складовими частинами держави, а центральний парламент обирали б непрямо і він ділив би повноваження уряду з місцевою владою. Визначальними для реорганізації держави мали стати, на думку вченого, народність, географічне положення і демографія, а не історичні претензії деяких народів чи випадкові рішення бюрократії.

Зрозуміло, ці пропозиції у ті часи не могли бути зреалізовані, то може сьогодні вони стануть у нагоді. Між іншим, Конституція Української Народної Республіки від 29 квітня 1918 р. проголошувала розбудову парламентської республіки, посади президента не передбачалось. У Конституції УНР принцип децентралізації відображався у наданні всім землям, волостям і громадам прав широкого самоврядування. Нації України могли об'єднуватись у національні союзи і впорядковувати свої культурні права тощо.

Отже, просте відновлення в країні парламентсько-президентської форми правління зразка 2004 р. не вирішує питання розвитку народовладдя. На думку переважної більшості експертів, у т.ч. і зарубіжних, поки не будуть прийняті відповідні конституційні зміни, які сприятимуть реальній федералізації країни, а не формальній децентралізації влади, збільшать самостійність регіонів і посилять роль місцевого самоврядування, Україна буде приречена на перманентну

політичну кризу.

Лановюк Людмила Петрівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

З глибини віків

(с.Гордіївка Романівського району Житомирської області)

Історія власного народу, маленькою частинкою якого відчуває себе кожен із нас, здавна вабить до себе. Цілком зрозумілим є прагнення якомога більше дізнатися про його розвиток, прослідкувавши шлях, пройдений предками від сивої давнини до власного сьогодення. На превеликий жаль, минуле знаходиться за завісою часу й побачити його дуже й дуже непросто. Письмових джерел про сиву давнину нашого краю обмаль, та й доступ до них обмежений. Основну інформацію черпаємо з археологічних знахідок, народних переказів та легенд.

Землі східної Волині здавна вабили людей прозорими водами річок Случ та Тетерів з їх притоками, родючими землями, багатими на дичину лісами, зручними та безпечними для поселення місцями. Саме таким виявилось величезне узвишся, яке гордіївчани сьогодні знають як Селисько. Так, за свідченнями історичних джерел, перше поселення знаходилося на південь від сучасного села Гордіївка. Воно розташувалося на великому пагорбі, зі сходу який омивали дві невеликі річечки, одна з яких брала початок у Середньому березі, а друга – в урочищі Дубина. Ці дві річечки в районі Лисої Гори впадали у річку Безіменну, яка омивала південні схили пагорба. Ці схили були розрізані глибокими долинами, які називались Жидівська та Моравська (Муравська). Свої назви вони зберегли й до сьогодні. Існують дві легенди про походження назви „Жидівська” долина. Одна говорить, що на цьому місці, на східній окраїні пагорба, жили євреї, які займалися торгівлею, а друга – сповіщає про те,

що саме тут знаходилося єврейське кладовище. Назва „Моравська (Муравська)” долина теж має декілька версій походження. За однією, назва долини походить від слова „мор”, тобто заболочена місцевість, трясовина, яка поглинає все живе, що потрапляє до неї. Старожили села добре знають це небезпечне місце. У 40-50-х роках минулого століття їм доводилося копати у цій місцині торф для обігрівання своїх хат та удобрення полів. За іншою версією, назву долини дала трава мурава, що росте тут. У середині 60-х років було поглиблено русло річечки Безіменної, яка увібрала в себе всі води Моравської долини.

За Моравською долиною знаходилися три земляні вали, які були, ймовірно, насипані десь у XIII ст. для захисту від нападу монголо-татар. Проте невблаганний час зберіг для нас лише один вал, який за переказами, носить назву Татарська гребля.

Пізніше, коли селище перестало існувати, ці землі були розорані жителями села Гордіївка. До 1930 р. тут знаходилися селянські наділи. Землі в районі земляного валу належали сім'ї Шуляків. Тому крім назви «Татарська гребля», земляний вал називають ще Шулякова гребля.

Північні схили Селиська омиває річка, яка, за переказами старожилів, називалась Тюхтіівкою. Ця річка брала свій початок у Верховині (верхні долини), далі вона текла на захід, вздовж сучасної вулиці Вибра, і на західних схилах пагорба впадала в річечку Безіменну, яка несла свої води до річки Случ. До правого берега річки Тюхтіівка з півночі тяглися заболочені рівнини, густо вкриті лісами. Ще й до сі у пам'яті гордіївчан зберігаються їхні назви – Ліски, Березина.

Таким чином, географічне положення першого поселення, його природні та створені людиною укріплення дозволяють нам стверджувати, що це була добре захищена місцина свого часу.

Підтвердженням того, що на Селиську дійсно проживали люди, є археологічні знахідки з цього місця: рештки давніх тварин (кістки північного оленя, дикого коня, вовка, мамонта) та матеріальні речі людської діяльності (кам'яні молотки з просвердленими отворами, рубила, скребачки). У добу

неоліту у побут входять глиняні речі, у першу чергу, посуд. Жителями села були знайдені прясла, черепки глиняного посуду – мисок, глечиків різної форми – глиняні люльки, іграшки. Особливо багато решток гончарних виробів знаходили на західному узвишші Селиська, у місці, де, як стверджують, затонула церква. Можна припустити, що тут знаходилися майстерні із виробництва керамічних речей. Глину гончарі брали на західному березі річки Безіменної. Ще й сьогодні жителі Гордіївки беруть її у цьому місці для своїх потреб. Сьогодні на Селиську можна натрапити на мідні наконечники стріл, списів, мідні жіночі прикраси. Персні із бронзи та срібла поповнюють колекцію старожитностей місцевого слідопита В.Шикуна. На околицях Гордіївки знайдені залізні серпи, молотки, випалений залізний посуд. А безпосередньо на Селиську під час весняно-польових робіт у середині 30-х років XX ст. було знайдено залізний кинджал, рукоятка якого була оздоблена прикрасами із міді та срібла. У В.Шикуна є колекція старовинних монет, яку він зібрав на Селиську та околицях сучасного села Гордіївка. У цій колекції можна побачити римські динари, срібну гривню, турецьку ладью, срібні монети XIII-XIV ст. Це ще раз свідчить, що на території Селиська існувало велике городище, населення якого брало активну участь у житті Волинського краю, і що тут пролягали торгівельні шляхи між заходом і сходом.

Знищене давнє поселення було полчищами монголо-татар. Про мужню оборону городища його жителями свідчать насипані земляні вали, про які уже згадувалося вище. Про події давнини нагадують металеві наконечники стріл, які і сьогодні знаходять у тих місцях. Людська пам'ять донесла до наших днів легенди з того часу.

Кошель Вікторія Вікторівна,

студентка I курсу факультету аграрного менеджменту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник – к.і.н., доц. Ісакова Н.П.

Петриківський розпис – національне надбання України

Історія Петриківки давня, багата подіями та іменами видатних людей цього краю. Виникнення селища пов'язане з історією Нової Січі — колись тут знаходилась Протовчанська паланка, козацькі зимівки, хутори. Легенди пов'язують виникнення Петриківки й назву з іменем останнього гетьмана Січі Петра Калнишевського.

Самобутній по своїй суті петриківський розпис, виконаний із знанням законів орнаментальної композиції, має специфічні особливості, що чітко відрізняють його від розпису навіть сусідніх з Петриківкою сіл. Характерною особливістю петриківського розпису є переважання рослинного орнаменту(здебільшого квіткового) і створення фантастичних форм квітів, в основі яких лежить уважне спостереження місцевої флори, наприклад, «цибульки» або «кучерявки». Широке застосування в розпису мають мотиви садових (жоржини, тюльпани, троянди) і лугових (ромашки, волошки) квітів, ягід калини, полуниці, винограду. Характерним для орнаменту є також зображення акантового листу, що його звать «папороттю», бутонів та перистого ажурного листя. Інколи квіти та ягоди поєднуються з птахами, рідше зустрічаються зображення тварин і людини.

Складений колорит Петриківки поступово починає являти собою поєднання трьох основних кольорів: жовтого, червоного та синього,звичайно на білому або чорному фоні. Глибока символіка криється у палітрі розпису митців, в якій закодована колористична природа сонячного саява. Цікава також символіка мотивів Петриківки. Наприклад, квітка — вершина краси природи, її апогей, символ краси рідного краю; калина й мальва — символ дівочої краси; дуб — символ сонця; зозуля — символ таємниці вічного руху часу; півень — відродження. В цьому мистецтві відображується своєрідність фольклорного

поетичного бачення природи, глибина епічного народного мислення.

очаток від тих традицій орнаментики, яка широко використовувалася у побуті українців ще за язичеських часів.

У самій своїй суті знакове письмо протилежне бездумній компіляції з чужого, продукуванню «дрібничок» типу декоративних тарілок. Воно створене пращурами на етичних, естетичних, пізнавальних засадах і тому цілком співпадає з функціональним призначенням побутових чи сакральних речей. У цьому джерела петриківського розпису, який є степовим різновидом знакового письма, розвинутим до вершин творчості в доробках Тетяни Пати, Надії Білокінь, Орісі Пилипенко та Ганни Павленко.

Серед найвідоміших «малювальниць» Т.Я.Пата — явище надзвичайно унікальне. Вона не лише справжній художник, котрий зумів створити свою неповторну в'язь петриківського орнаменту, а й засновник цілої школи декоративного розпису, яка зробили величезний внесок у культуру України. Вражають її тонкий художній смак і живописна майстерність, котра «на око», але віртуозно творила свої райські кущі з простих польових і садових квітів.

Зовсім по-іншому творить світ у декоративних панно Н.А.Білокінь (1894-1980). Вона — справжній народний майстер у підході до вирішення композиційної картини. Вільно і гармонійно вплітаються невигадливі сюжети її мальовничих оповідей у багату оздобу квітового орнаменту. Поряд з визнаними майстрами декоративного розпису створювали свої орнаментальні вигадки з квітів П.М.Павленко, Н.М.Тимошенко, Г.К.Пилипенко-Ісаєва, В.М.Вовк. Їхні творчі голоси у великому хорі петриківських умільців звучать не так гучно й колоритно. Однак кожен з них майстерно збагачував і урізноманітнював кольорову і композиційну оркестровку орнаменту.

Розглядаючи твори петриківців старшого покоління, дивуєшся витонченому мистецтву й легкості, з якою вигадували й народжували дивної краси суцвіття ці прості селяни, котрі не мали не лише художньої, а й загальної освіти, але створюють надзвичайної краси світові шедеври.

Свої райдужні фарби петриківці добували із знайомих із дитинства трав,

листя, ягід та квітів, виварюючи їх особливим чином. Червоний колір одержували з вишневого соку, зелений — із пірію та листя пасльону, синій — з квітів проліска. Різні відтінки жовтого давали пелюстки соняха, лушпиння цибулі й кора яблуневих паростків. Фарби розводили на яєчному жовтку й молоці, а закріплювали вишневим клеєм чи буряковим цукром. Тільки значно пізніше з'явилися фабричні барвники, і лише в повоєнний час стали використовувати гуаш та акварель. Також природне походження мали інструменти для розпису.

А що стосовно сучасного етапу розвитку петриківського розпису, то у 80-ті роки ХХ ст. приходить цілковита творча розквітаченість. Помолодшав, знову пишно розквітнув старовинний промисел. Час 1980-1990-х рр. дозволяє говорити про цілі творчі династії, де старовинним народним мистецтвом займаються усі члени родини. Таких сімей у Петриківці багато: Шишацькі, Соколенки, Чернуські, Тимошенки, та інші. Завдяки їм з'являються нові гілки єдиного дерева петриківського розпису, скріплені близькістю смаків, звичок та поглядів, а головне — зберігається спадковість старої традиції, яка дбайливо передається з покоління в покоління.

У 2012 р. Міністерство культури України визначило петриківський розпис об'єктом (елементом) нематеріальної культурної спадщини України. 5 грудня 2013 р. Петриківський розпис було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО.

Таким чином, петриківський декоративний розпис дійсно є одним з унікальних проявів української художньої культури - культури стародавньої, яка йде корінням у глибини історії, створюваної протягом століть працею і талантом наших предків та сучасників; культури суто національної, не скаламученої сторонніми домішками та впливами, що втілила в собі духовне багатство й творчу щедрість українського народу.

Дімітрієва Марія Олегівна,
студентка 1 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник – к.і.н., доц. Ісакова Н.П.

Культові камені древлян

З найдавніших часів людина вірила в існування надприродної Вищої Сили, шанобливо сповідувала традиції та релігійні обряди, поклонялася Богам. Мета статті - аналіз одного з найдавніших видів релігії - культу каменя. Саме цю релігію вважають однією з першооснов, що існувала ще за часів сивої давнини. Варто звернути увагу, що наші предки – древляни - приділяли велику увагу культу каменя, вважали, що камінь може допомогти, вірили в його чудодійні властивості. Нині в багатьох регіонах залишились валуни, що зачаровують своєю загадковістю, приваблюють увагу вчених. Завдяки їх дослідженням, можна впевнено стверджувати, що наші предки поклонялися каменям, або в них існував культ, пов'язаний з валунами та кам'яними глибами.

Особливість поліських ландшафтів – величезна кількість валунів. Так, на Рокитнівщині до цих пір стоять величні стародавні пам'ятники, споруджені з одного або кількох блоків дикого каменя. Їх називають мегалітами. Мегаліти бувають трьох різновидів: менгири, дольмени і кромлехи.

Вважають, що ці камені пов'язані з релігійними традиціями, які сягають сивої давнини і зберігаються в народних звичаях нового часу. Люди поклонялися каменям, оскільки бачили в них надприродну енергію, яка може допомогти, захистити їх, мертвих чи живих. За однією з версій, древляни вважали, що на менгірах відпочивають душі покійних.

Вивчаючи даний матеріал, можна стверджувати, що просто «каменів», яким, як вважають багато дослідників, поклонялися наші давні предки, не існувало. Виявилось, що кожен камінь присвячується окремому Богові, то ж молитовне звернення до каменів було не «шануванням природи», як вважали у XIX ст., а шануванням богів, що дає право стверджувати: перед нами

розкриваються фрагменти справжньої слов'янської релігії.

У народних віруваннях сучасної Рокитнівщини збереглися сліди шанування каменів. Жінки читають «Отче наш» і молитву на честь Богородиці щоразу, коли проходять повз Чортів камінь. Щодо походження кам'яних чаш існують дві точки зору: згідно з першою, це – результат вивітрювання граніту; за іншою, чаші були висічені людиною. Яким би не було їх походження, поза сумнівом: кам'яні чаші були об'єктами поклоніння за язичницьких часів.

Так звані «камені блискавки» або «камені грому» складають особливу категорію серед священних каменів, що шанувалися. Саме вони відігравали важливу символічну роль у стародавніх традиціях. На Поліссі вважали, що блискавка падає двома способами: «вогнем» або «каменем». І, якщо у першому випадку, вона спалює, то в другому – тільки розбиває.

У північно-східному напрямку від Олевська, за 37 км від райцентру, у лісових нетрях заховане село Рудня-Замисловецька, на околиці якого розташована пам'ятка природи «Кам'яне село», або ж, як називають місцеві краєзнавці долину річки Уборть, - Поліська Атлантида. Тут у лісі розкидано великі опуклі та шорсткі валуни висотою до 6 м, що утворюють справді унікальний для Полісся неповторний пейзаж.

До цього часу на древлянських землях залишилося дуже багато святих каменів, що несуть у собі ідею створення якимось Божеством світу, тварин, рослин і людини. Досить часто це – камені-слідовики, на яких викарбувано жіночі сліди-стопи.

Камені-слідовики зрідка використовувалися християнською церквою у своїй практиці. Велика кількість жіночих слідів на каменях пояснюється в переказах тим, що саме на південних схилах Кряж-Каменю, під захистом гір народилось життя. Тут з'явилися перші люди – гіганти-богатирі. Тут ходила Земля-Мати при створенні світу, яка потім стала Богородицею, матір'ю Божою. На каменях зрідка бувають відбитки чоловічих ніг та сліди різних видів тварин: вовків, ведмедів, лосів, кабанів... У старій вірі наших предків була велика кількість легенд про те, як Мати-Земля ходила по голій землі, по каменях і

засівала пусту землю рослинами та тваринами.

Київській княгині Ользі приписують сліди на каменях у малодоступних болотах, зокрема на болоті Озле. Переказують, що мертва вода стоїть довкола Йовжиних-Ольжиних каменів у болотах, а камінчики з Ольжиних каменів беруть для того, щоби комусь завдати лиха.

Камені зі «стопами» діви Марії користуються особливою шаною. Так, наприклад, камінь зі «стопою» діви Марії, що знаходиться біля села Масевичі Рокитнівського району, обнесений огорожею, біля нього поставлено хрест. Зафіксовано народні перекази про його чудодійні властивості. Про його зв'язок ні з одним зі слов'янських богів не йдеться. Виходить, що камені-слідовики – особливі, вони – поза культом богів.

Сьогодні є інформація і про інші кам'яні пам'ятки на території Камінного села, урочищ Трьох Хрестів, Кам'яного Броду. Частину з них було обстежено, про інші зібрано відомості, отримані від місцевих жителів. Внаслідок цього було встановлено, що найчисленнішу групу складають камені-слідовики.

Отже, факт існування культу каменю та кам'яних порід не можна не визнавати. Саме ці пам'ятки дають можливість зрозуміти певні культурні особливості наших предків слов'ян, знаходити все нові і нові фрагменти історії. Наведені відомості свідчать, що культ каменю, - беззаперечна релігія, що бере свій початок ще за дохристиянських часів. «Камені – слідовики», Чортів камінь, «камені грому та блискавки», - ось прямі нащадки стародавньої епохи неоліту, що бережуть в собі цілющу силу. Багатьом здається, що це лише кам'яні брили, що не мають ніяких особливих властивостей, але все ж варто задуматись, раптом камені і справді можуть нам багато розповісти про минуле, про культу наших предків, які зовсім по іншому, ніж сучасне покоління, бачили і сприймали світ і сповідували зовсім інші цінності...

ДЕНИСЮК Вікторія Олександрівна,
студентка 1 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.і.н., доц. Кравченко Н.Б.

Сутність та державна політика національної пам'яті

Національна пам'ять виступає важливою складовою самоідентифікації та консолідації народів, що населяють Україну в єдину громадянську спільноту — Український народ. Відновлення й збереження колективної пам'яті про державотворчі традиції, цивілізаційні досягнення, бойову й трудову звитягу, історичні трагедії сприятиме єднанню громадянства та мобілізації духовних сил й будівничого потенціалу Українського народу, його утвердженню як рівноправного суб'єкта системи міжнародних відносин, збереженню державного ладу та територіальної цілісності України [3]. Національна пам'ять сприятиме творчому використанню історичного досвіду та цивілізаційної спадщини, кращих рис традиційної ментальності українського народу, безперервному духовному зв'язку між поколіннями, вихованню поваги до спільного минулого, гордості за досягнення предків й пошани до їх жертвовності [1].

Національна пам'ять є органічним явищем суспільної свідомості і може розумітися як збережена українським народом сукупність знань, уявлень та ціннісних оцінок тих подій минулого, які справили вирішальний вплив на його державне становлення, політичну самоідентифікацію, державотворчі й цивілізаційні досягнення та консенсусно сприймаються у суспільстві як найбільш значущі для його самозбереження, консолідованого існування та конструктивного розвитку у майбутньому. Національна пам'ять має своєю основою історичну пам'ять українського та інших народів України. При цьому історична пам'ять включає у себе суспільно значущу ретроспективну інформацію та її усвідомлення, ціннісні оцінки, які закарбувалися у свідомості та національному характері народів, в їх духовній та матеріальній культурі.

Вона є життєво важливим духовним атрибутом української політичної нації [2].

Дослідження проблем національної та історичної пам'яті міцно посіло місце одного із провідних та перспективних напрямів розвитку історичної науки в Україні. Це не випадково збіглося із процесами розбудови суверенної держави, формування сучасної української спільноти та політичної нації, закономірною складовою яких є пошуки історичного підґрунтя нової громадянської ідентичності за умов поліетнічного складу населення та соціокультурних відмінностей між регіонами.

Політика національної пам'яті виступає важливою складовою гуманітарної політики держави. Під політикою національної пам'яті можуть розумітися цілеспрямовані, унормовані з конституційно-правового погляду, науково обґрунтовані зусилля держави й суспільства, спрямовані на виявлення, збереження, утвердження у суспільній свідомості пам'яті про найбільш значущі для відтворення й життєдіяльності політичної нації події та процеси минулого в інтересах суверенного державотворення й цивілізаційного поступу України [4,193; 6].

Реалізація політики національної пам'яті потребує зусиль держави й суспільства, повинна здійснюватися на довгостроковій, нормативно визначеній основі, керуючись актуальними потребами стратегії розвитку України у ХХІ столітті. Важливою передумовою забезпечення ефективності політики національної пам'яті, виведення її з-під впливу конфронтаційних політизованих впливів є її ґрунтовне наукове та аналітичне забезпечення. У зв'язку з цим постають завдання: цілеспрямованого й безперервного наукового та аналітичного забезпечення державної гуманітарної політики та збереження національної пам'яті українського народу; активізації дослідження теоретико-методологічних та науково-практичних проблем функціонування механізмів національної пам'яті, їх впливу на суспільно-політичний та духовно-культурний розвиток українського народу; поглибленого вивчення подій і процесів вітчизняної історії, які справили вирішальний вплив на розвиток держави та історичну свідомість українського поліетнічного народу; посилення

уваги суспільства до вузлових подій та процесів вітчизняної історії, забезпечення зміцнення ідейно-духовної єдності та політичної ідентичності української нації; сприяння поширенню серед міжнародної спільноти, з урахуванням національних та безпекових інтересів України, науково обґрунтованої інформації щодо історичних підстав легітимності та територіальної цілісності України [5, 28].

Список використаної літератури:

1. Газета «2000». — 2011. — 27 мая. — С. 6.
2. Історична правда. — 2011. — 29 квітня.
3. Український інститут національної пам'яті [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/userupload/zbirka1.pdf>
4. Зерній Ю.О. Державна політика пам'яті як чинник утвердження української національної ідентичності. — К., 2009. — 193 с.
5. Тишков В.А. Новая историческая культура. — М.: МГОУ, 2011. — С. 28—29.
6. Зерній Ю.О. Історична пам'ять як об'єкт державної політики // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 1. — С. 71—76.

КУЧЕРОВСЬКА Антоніна Олегівна,

студентка 1 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н., доц. Кравченко Н.Б.

Українська національна ідея: джерела та шляхи розвитку

Національна ідея - це духовна концепція національної свідомості, розуміння народом сенсу свого існування, це концентрований вираз стратегічної мети, головних пріоритетів нації на осяжне майбутнє. Національна ідея – це сенс існування того чи іншого народу, держави. Це те, заради чого люди готові жертвувати. На жаль, на сьогодні заради ідеї гинуть найдостойніші громадяни. Без такої ідеї рух держави стає багатоцільовим, або

гірше того - безцільним - не зрозуміло куди і для чого рухаємося. Проте різноманітність ідей – це те, що може стати перевагою України. На жаль, сьогодні Україна, маючи всі можливості для розвитку, за останні 25 років втілила лише одну проміжну ідею – незалежність.

На думку відомого сучасного філософа Пінхаса Полонського новою національною ідеєю для України могло б стати «європейське православ'я», а країна стала б берегиною православ'я для всього світу і його модернізатором. В Україні існує декілька форм православ'я, але не треба ставити завдання їх об'єднувати.

Ми маємо необхідний комплект для самодостатньої, повноцінної національної ідеї: свободу; мову; культуру; традиції; історію; врешті решт, великі здобутки українських героїв, що дають привід для гордості - то де ж наше національне щастя?

Прикладом ефективного розвитку виступають сучасні європейські країни. Слід усвідомлювати, що Україна може ствердитися у світі лише на основі національної ідеї, як національна держава. Національна ідея, запліднена християнською апостольською вірою та мораллю, як «вічний двигун», повсякчас формує національний дух, вбираючи в себе, як пальне, все те, що продукується в інформаційних, технологічних, соціальних, економічних та екологічних сферах.

Якщо еліта нації поєднана цією національною ідеєю з народом, вона житиметься енергією маси, викристалізуючи нові адаптаційні підходи до викликів часу. Носієм національної ідеї завжди виступає еліта, а маси - благодатним ґрунтом для її живої сили.

І хоча російський етнос-руйнівник приніс в українську націю брудний потік, свідомість «общака», безвідповідальність, пияцтво, гультьайство, які ми бачимо в Росії і сьогодні, нам вдалося головне - не втратити українську мову як основу будь-якої нації. А мова, стрижень корінної нації, дає їй змогу зберегтися навіть у часи найбільшого загарбництва і колонізації. Мова - це духовне живлення національної ідеї, те, чим ти відмінний від інших (зокрема і від

окупанта). Дуже важливо, що українцям вдалося зберегти традиції і культуру, які беруть свої витoki від Київської Русі, першої держави української нації.

Хочеться провести певну паралель і порівняти національну ситуацію України та Ізраїлю. Адже ця країна знаходиться в схожих умовах, умовах війни, проте її національна атмосфера має певні переваги. Ідея Ізраїлю як держави - це не іудаїзм, як дехто може думати. Еволюцію національної ідеї сучасного Ізраїлю можна прослідкувати через три етапи, що відповідають правлінню трьох царів: Саула, Давида і Соломона. Перша національна ідея — ідея країни-притулку. Вона засновується на тезі, що євреї можуть відчутти захист лише на власній землі. На даний момент ця ідея себе майже вичерпала: країна-притулок вже створена і стала успішною. Друга ідея («ідея Давида») - національне відродження на історичній батьківщині. Вона каже, що відродження можливе лише на історичних єврейських територіях, де відбувалися важливі в масштабах нації події. Третя національна ідея Ізраїлю («ідея Соломона»:) передбачає створення держави, яка живе в мирі з сусідами і укладає з ними союзи.

Здається, нам вже годі бути пасивними. Ми втратили великих людей сьогодення і не виправдовуємо їх вчинків, не творимо благо в світлу їх пам'ять, не боремось далі, не продовжуємо справу полеглих героїв. Ми не маємо права схибити перед лицарями, перед Богом, перед Батьківщиною. Борімося за національну ідею!

Линник Вікторія Віталіївна,

студентка 1 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н., доц. Кравченко Н.Б.

Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії

Під історичною пам'яттю ми розуміємо здатність людського розуму

зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про історію як таку та своє місце в ній. Зрозуміло, що історична пам'ять – індивідуальна і колективна – є результатом взаємодії особистості і соціального середовища. Без такої взаємодії немає й історичної пам'яті. Проблема історичної пам'яті не є новою, її досліджували ще у XIX ст. як феномен збереження й передачі інформації про минулі події, які вважали цінними з погляду сучасності і майбутнього. У 1930-ті рр. М. Гальбвакс визначив соціальну природу пам'яті і запровадив поняття колективної пам'яті, а наприкінці XX ст. тема ожила знову, коли історики зайнялися вивченням історичної (і суспільної) свідомості, виокремленням в ній стійких історичних структур, зокрема історичної пам'яті.

Для української гуманітарної науки проблема історичної пам'яті стала особливо актуальною після здобуття Україною незалежності й виникнення потреби осмислення історичної (і суспільної загалом) свідомості у процесі формування національної ідентичності. В науковому світі сьогодні не існує одностайної думки про співвідношення між суспільною свідомістю та наукою, між історичною свідомістю та історіографією, покликаною формувати її. Тут на перший план і виходить проблема історичної пам'яті та її співвіднесення з історіографією.

Під історіографією розуміємо спосіб презентації наукових уявлень про минулі стани людей і спільнот, тобто знання і тексти, створювані в рамках від повідних історіографічних взірців (парадигм). Історики прагнули і прагнутимуть досліджувати й описувати минуле з врахуванням принципу історизму.

На погляд істориків, історична пам'ять – як індивідуальна, так і колективна – є продуктом попередніх станів суспільної свідомості, до формування яких однаково причетні і особистий досвід та соціальна практика людей, і історіографія, яка формує доступну їй візію минулого.

Коли йдеться про становлення етнічної спільноти, націотворення, то відбувається добре зауважений дослідниками процес націоналізації історії –

пристосування минулого для потреб націотворення. І в таких ситуаціях історіографія зникається з історичною пам'яттю, намагаючись її «онаучнити» (сцієнтифікувати). У підсумку народжується нова історична візія минулого.

Історіографія у цьому контексті відігравала й продовжує відігравати дуже важливу як позитивну, так і, на жаль, негативну роль у формуванні історичної свідомості та історичної пам'яті. Якщо йдеться про позитивну роль, то вона вичерпується систематизацією історичних уявлень певної епохи і культури. Далі починається її негативна роль. Систематизуючи історичні знання і формуючи образ минулого в поширених на даний час уявленнях, вона водночас творить і утверджує картину, яка вже завтра, в нових часових рамках, перетворюється на міфи та стереотипи (стійкі образи і уявлення), не адекватні новому стану спільноти, суспільства.

Історіографія має свої огріхи перед суспільством. Її участь у творенні міфів і стереотипів не менш вагома, ніж історичної пам'яті, навіть коли йдеться про її науковий різновид.

Пересічній людині складно усвідомити, що її уявлення про світ не відповідають реальним процесам цього світу і що однозначних відповідей на будь-які питання немає. Разом з тим, на наш погляд, близькість між історичною пам'яттю та історіографією не вичерпується народженням міфів і стереотипів, покликаних нібито пояснити сучасне й прогнозувати майбутнє. Спільним для обох цих феноменів є обов'язкова присутність метаісторії (загальної картини історії).

Історична пам'ять залишатиметься стійким елементом історичної і (в ширшому розумінні) соціальної (суспільної) свідомості, відіграватиме вагомую роль у соціальній ідентифікації людей і спільнот. Для історіографії вона слугуватиме важливим джерелом розуміння колишніх культурних станів особистостей і спільнот певного часу, а також елементом пояснення їхньої соціальної активності. Але сама по собі історична пам'ять не є достатньою передумовою і головним показником суспільної свідомості, що містить

різні типи історичної пам'яті і потребує інших спільних елементів –

політичних, соціальних, культурних тощо. Історіографія має вигідний шанс розкривати ті індивідуальні і колективні уявлення-стереотипи, які народжуються на унікальному перехресті даної культури і даного часу й проявляються у людських вчинках. Окреслене поле значно розширює завдання і функції сучасної інтелектуальної історії, ставлячи її в коло найперспективніших напрямів історичних студій.

Шевченко Анастасія Олександрівна,
студентка 1 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.і.н., доц. Кравченко Н.Б.

Історична пам'ять в Україні: сутність та специфіка формування

Основним чинником формування національної свідомості та національної ідентичності є історична пам'ять. Саме завдяки спільному минулому, перемогам і поразкам попередників, спільним героям, місцям пам'яті сучасні покоління відтворюють власний історичний досвід.

Початки концепції пам'яті заклали соціологи, зокрема М. Хальбвакс вводить поняття «колективна пам'ять», що трактується як соціальний феномен, необхідний для функціонування й виживання суспільства.

Я. Ассман зазначав, що поняття «минуле» виникає тоді, коли усвідомлюється межа між «вчора» і «сьогодні», а смерть є «первісним досвідом» для сприйняття цієї відмінності. На цьому підґрунті формується споріднена культурній пам'яті історична пам'ять.

На думку В. Масненка, до пам'яті потрапляє далеко не все історичне знання, а лише найбільш вартісне, продуктивне, придатне до подальшого «вжитку». У цьому сенсі історичну пам'ять можна розглядати як своєрідне психологічне оснащення спільноти чи окремої особи, як матрицю-сито, що слугує для просіювання потоку історичних подій, явищ, фактів.

Під терміном «національна пам'ять» ми розуміємо узагальнююче, масове

відображення історичних процесів, які відбувалися у нас і відобразилися в історичній свідомості. Однак історична пам'ять є невід'ємною складовою національної ідентичності, її основою. Таким чином, історична пам'ять є тим стрижнем, на якому тримається і мова, і культура, і духовність, і, врешті, національна свідомість - ті фундаментальні цінності, які консолідують народ.

У дослідженнях історичної пам'яті є загальновизнаною думка про те, що маніпуляції зі спогадами і пам'яттю є зручним інструментом для управління суспільною свідомістю. А звідси найпоширенішою темою дослідження в галузі історичної пам'яті стала проблема «політики пам'яті», тобто вивчення ролі політичного сегменту у виробленні і формуванні певних цінностей історичного минулого.

Формування історичної пам'яті і «політика пам'яті» в нашій державі має свої особливості. Перш за все, в Україні наявні суттєві відмінності в ідентичності населення України. Це і локальні відмінності, і конфесійні, і етнічні, і соціальні. В умовах політичного протистояння і стрімких соціальних зрушень, що відбуваються в Україні, ці відмінності набувають конфліктних рис. І така полярність поглядів на історичне минуле не зумовлена лише територіальним, етнічним чи мовним поділом, мова йде про ідеологічне протиборство.

Одним із факторів, що впливає на формування різних колективних уявлень, є належність громадян України до кількох конфесій християнства. Цей фактор впливає і на регіональні розбіжності.

Соціальний склад і різні ідеологічні орієнтації населення регіонів України також є причиною амбівалентності історичної пам'яті українців. Якщо говорити про соціальний склад, то не важко простежити відмінності східного регіону, де переважають індустріальні робітники, інженерно-технічні працівники міст, і західного, населення якого займається переважно сільським господарством, тобто ця господарча спеціалізація має безпосередній вплив на ідентифікацію населення.

Визначальним засобом політики пам'яті в Україні є політичне

протистояння, яке під час чергових виборчих кампаній щораз загострюється.

Таким чином, існує велика кількість факторів, які впродовж тривалого часу впливали і продовжують впливати тою чи іншою мірою на формування відмінностей історичної свідомості серед громадян України. На думку В. Артюх нині в Україні відбувається накладка трьох основних типів історичної пам'яті: української, російської і комуністичної. Тому у такому поляризованому суспільстві, яким воно є сьогодні в Україні, марно сподіватись на якийсь консолідуючий ефект за допомогою такого інструменту, як історична пам'ять.

Українська національна історія не є витвором тільки українського етносу, а результатом діяльності усіх етнічних спільнот, що проживають в Україні. Тому включення історії національних меншин і корінних народів до загального українського історичного наративу є необхідною умовою формування української модерної нації, що вимагає подолання етноцентричності й етнічної ексклюзивності історії.

Отже, сучасна ситуацію в Україні в царині історичної пам'яті характеризується такими ознаками. По-перше, наявний виразний дуалізм у поглядах на минуле, коли у суспільній свідомості побутують різні, часом антагоністичні і конкурентні між собою моделі історичної пам'яті. По-друге, існування регіональних варіантів колективної пам'яті, що продукує відмінні типи національної ідентичності. По-третє, необхідно формувати українську історію шляхом інтеграції історичних наративів національних меншин.

Список використаної літератури:

1. Трегуб О. Історична пам'ять як засіб мобілізації національної свідомості // Магісторіум. Політичні студії. - 2008. - Випуск 31. - С. 25-29.
2. Дахин А. Общественное развитие и вызовы коллективной памяти: перспектива философской концептуализации memory studies // Вопросы философии. - 2010. - N 8. - С. 42-44.
3. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память // Неприкосновенный запас. Дебаты о политике и культуре. - 2005. - № 2-3.- С. 8-27.

4. Рогозина Т. Культурная память и идентичность // Ноосфера і цивілізація.- Випуск 5(8). - Донецьк: ДонНТУ, 2007. - С. 91-98.
5. Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіа культури // Вісник Львівського університету. - Випуск 32. - 2009. - С. 153-163.
6. Масненко В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // УІЖ. - 2002. - № 5. - С. 49-62.
7. Артюх В. Дещо про політику історичної пам'яті // Експерт. Сумський аналітичний журнал. - 2006. - № 14. - С. 56- 60.

Зінченко Анастасія Олександрівна,
студентка 1 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.і.н., доц. Кравченко Н.Б

Національна пам'ять: сутність та дослідження

В незалежній Україні одним із визначальних чинників, що суттєво впливає на процеси державотворення та формування модерної політичної української нації, є національна пам'ять, яка виступає важливою складовою самоідентифікації населення країни. Під «національною пам'яттю» розуміється своєрідний феномен суспільної свідомості, селективно збережена нацією сукупність знань, уявлень та ціннісних оцінок тих подій минулого, які справили вирішальний вплив на її становлення, самоідентифікацію, державотворчі та цивілізаційні досягнення, та консенсусно сприймаються у суспільстві як найбільш значущі для його самозбереження, консолідованого існування та конструктивного розвитку у майбутньому.

Історіографічні студії, безпосередньо присвячені проблемі національної пам'яті, лише започатковуються. Варті уваги стаття І. Б. Наумової «Проблеми історичної пам'яті в сучасних українських дослідженнях: дефініції, функції, конструкції», що містить найбільш повну бібліографію проблеми і виклад мозаїки визначень самого поняття «історична пам'ять», підрозділ дисертації Ю.

О. Зерній «Гене́за та сучасний зміст поняття історичної пам'яті» та ґрунтовна монографія Л. П. Нагорної «Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії».

Основними агентами, що впливають на формування загальнонаціональної пам'яті виступають наступні: родина, так звана «жива» пам'ять батьків; найближче оточення, друзі, однолітки; шкільна освіта, вчителі; особисті контакти між представниками різних регіонів; засоби масової інформації; - література, кінематограф; - державна політика пам'яті; - регіональна політика пам'яті; - політичні партії, громадські рухи й організації.

Особливістю моделі національної пам'яті, яка конструювалась на хвилі українізації, мало стати органічне поєднання культурних надбань минулого із завданнями революційної перебудови суспільства. Система меморіальних образів, як і в цілому модель національної пам'яті, під час українізації вибудовувалась на ґрунті національно-культурної спадщини як домінанти, з неодмінним урахуванням стратегічних завдань побудови нового суспільно-політичного ладу.

Національна пам'ять є частиною національної ідеї. Останню можна розуміти як мету політичної діяльності еліти на певному історичному часовому відтинку. Постає вона як частина вирішення національної ідеї в часи будівництва національної держави у ХІХ ст. Серед європейських народів можна розрізнити національну ідею та пам'ять: 1) «історичної» нації, або тієї нації, яка вступила в новий національний час, вже маючи свою національно-державну територію та 2) «неісторичної» нації, яка на момент визрівання національної ідеології (кожна нація має творити окрему державу) перебувала в межах іншої держави-нації.

В національній пам'яті українців однакові образи можуть антогонізувати. Ми знаємо, які факти політичної історії України чи персоналії національної пам'яті складають зміст політичної конфліктології. І це вже є проблемою комунікативної складової політичної системи України. Важливо зазначити, що останнім часом влада на нормативно-правовому рівні окреслює окремі події історичного минулого за принципом знакових дат.

Вивчення джерел формування національної пам'яті переважно ґрунтується на методах культурної антропології, що запропонувала нові способи дослідження соціальних уявлень та привернула увагу до форм їхньої матеріалізації. Такий підхід дозволяє долучити до аспектів вивчення пам'яті традиції, ритуали, фольклор і взагалі будь-яку колективну творчість. Завдячуючи цьому, зокрема, за останні десятиліття в Україні почали активно розроблятися такі теми як «символіка свят», «регіональна історія», «вербальна пам'ять» тощо. Набула свого розвитку доволі активна практика, пов'язана із вивченням «місць пам'яті»: штучних чи природних просторових об'єктів, що нагадують чи символізують минуле та підтримують культурологічну наступність.

Отже, національна пам'ять має забезпечити формування, функціонування та інтенсивність історичного пізнання. Таким чином в течіях інформації, що циркулює в системі суспільства, важливо враховувати також інформацію, що містить історичні аналогії, оскільки саме вона поєднує усі три часові проекції соціуму, а саме: родове минуле, видову сучасність, очікуване майбутнє.

Сухобок Наталія Олександрівна,

студентка, 1 курс, факультет аграрного менеджменту,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н., доц. Лановюк Л. П.

Годоніми Кривого Рогу

Життя постійно пов'язує людей із певними географічними назвами. Топоніміка – це наука, яка досліджує географічні назви, їхнє функціонування, значення й походження та розвиток у часі. Її розвиток розпочинається з другої половини XX ст.

Первісно всі власні назви – назви об'єктів та імена людей і тварин виникали стихійно. Щодо створення назв вулиць, то можна стверджувати, що в ранній період історії міста Кривого Рогу їхні найменування виникали стихійно

й походили від специфічних ознак вулиці (чи місцевості) або від назв визначних споруд та інших об'єктів, що містилися на ній раніше – від імені першопоселенців чи відомих мешканців вулиці.

Перші найменування назв вулиць виступають залежними від специфіки його розбудови. Так, спочатку був заселений трикутник між ріками Інгулець і Саксагань та запорізькою дорогою (тут тепер знаходиться площа і вулиця Леніна, вулиці Сиволапа, Калиниченка, Першотравнева, Садова та інші). Далі садиби криворіжців розташовувались угору по лівому березі Саксагані до гирла Сушкової балки (тут зараз площа Миру) та на території між цією балкою і балками Лихмавовою і Вerezіною виникла перша вулиця, згодом названа Поштовою (нині проспект К. Маркса), пізніше продовжена до Карнаватки.

В середині XVIII ст. після ліквідації Запорозької Січі населення Кривого Рога і його околиць поповнювалось за рахунок колоністів і переселенців – німців, євреїв, балканських слов'ян і кріпаків, переселених поміщиками з інших губерній Росії. Завдяки цьому між Сушковою балкою і Базарною вулицею (ніші вулиця Жовтнева) виникла Німецька вулиця (тепер вулиця К. Лібкнехта), розпочалось заселення місцевості над крутим лівим берегом Інгульця, між гирлами балок Червоної і Мохорової (згодом названої Чорногоркою).

З розвитком товарного виробництва виникли різні ремесла — ткацьке, кравецьке, шевське, гончарське, шорне, чинбарське, бондарське, колісне, столярне, ковальське та інші. Виділилась група ремісників і кустарів, з'явилися посередники-торгівці. Потреби обміну викликам до життя постійні базари і періодичні ярмарки. Вже у XVII ст. в Кривому Розі щороку відбувалось чотири великих ярмарки. В дні ярмарків простора базарна площа на східній околиці села (там, де й зараз знаходиться центральний ринок) перетворювалась у своєрідне торгове містечко. Згодом ярмарки стали центром, де збиралися заробітчани, аби найнятись на сільськогосподарські роботи. Довгий час ярмарки, де влаштовували вистави бродячі артисти, були єдиним місцем розваг для жителів. Усі ці події зумовили виникнення відповідних назв вулиць: Акціонерна, Блинова, Веселкова, Весела дача, Вільна, Ігрова, Карнавальна.

Однак у XX ст. у назвах вулиць широкого поширення набув ідеологічний компонент. За часі Радянського Союзу вулиці стали масово перейменовуватись і їхні назви несли в собі чітку пропагандистську мету (Радянської Армії, 50-річчя Комсомолу, 50 років Жовтню).

У 1970-1980 рр. можна простежити явище стихійного ведення в обіг назв вулиць (Степова, Приозерна, Тюльпанів, Приміська).

Проте більша частина назв походить від:

- прізвищ діячів (Руденка, Рязанова, Верещагіна, Леніна) і назв історичних подій (Революційна, Співдружності, Трудової Слави, Ветеранів праці), що їх прагнули вшанувати;
- географічних назв (Берлінська, Белгородська, Білоруська, Владивостоцька);
- абстрактних і збірних понять, ідеологічно цінних для даного політичного режиму (Вітчизни, Вітчизняна, Заводська).

Назви корегувалися залежно від політичних змін у радянській державі, але в цілому залишалися незмінними аж до початку 90-х років XX ст..

Питання про те, навіщо міняти старі назви вулиць чи міст, демонтувати старі пам'ятники, постійно звучать в дискусіях довкола цієї проблеми. При цьому противники змін апелюють до історії – «таким було наше минуле, тож ми не в праві його змінювати». Але насправді ця розмова не так про минуле, як про майбутнє. Змінити те, що сталося, – поза нашими можливостями. Очевидно, йдеться не лише про вулицю Леніну – вони просто є найвиразнішим прикладом неподоланого тоталітарного минулого. В українській топонімії відображено сотні, якщо не тисячі інших «героїв комуністичного Олімпу», причетних до масових політичних репресій, Голодомору, боротьби проти становлення української держави. Системна робота зі зміни цих назв в Україні почалася після створення Українського інституту національної пам'яті. За 2007–2010 рр. з його ініціативи здійснено 2754 перейменування. Тухачевський, Подбєльський, Кіров, Фрунзе, Косіор, Орджонікідзе, Ватутін – це особи, причетні до боротьби проти незалежності України, організації голодоморів та

політичних репресій, чийми іменами названі вулиці та інші топоніми в Україні, і через їх політичні погляди хочуть перейменувати назви цих вулиць.

Корніченко Анатолій Васильович,
студент I курсу факультету ветеринарної медицини,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник – к.і.н., доц.Кропивко О.М.

Емігрантський період громадсько-політичної діяльності М.Грушевського

Великий українець, гідний син свого народу, Михайло Грушевський є видатним українським істориком, науковцем, відомим суспільно-політичним діячем українського відродження XX ст. Його праця “Історія України – Руси” є найбільшим внеском у національне відродження України, унікальною пам’яткою української і всеслов’янської культури. Неоцінимою заслугою Грушевського перед українським народом є те, що він на величезному архівному матеріалі показав безперервність історії українського народу від часів Київської держави і донедавна, довів, що український народ, як і всі інші слов’янські народи, має своє власне коріння, національну культуру та історію.

Життя і діяльність М. Грушевського хронологічно можна поділити на декілька періодів, які збігаються з його перебуванням як в Україні, так і за кордоном. Найбільш складним і суперечливим став період його діяльності в еміграції.

Після гетьманського перевороту М.С.Грушевський відійшов від політичних справ. Деякий час він знаходився на нелегальному становищі у Києві, а з березня 1919 р. почався емігрантський період в житті вченого.

Як свідчать матеріали автобіографії М. Грушевського, наприкінці березня 1919 р. він емігрував за кордон. Прийняття такого рішення послугувало саме політична діяльність Михайла Сергійовича. Сам історик так аргументував свій від’їзд: «поки на Україні утвориться правління, оперте на дійснім представництві трудового народу» [1, с. 219]. Грушевський переїхав до Чехословаччини, де

жив як представник закордонної делегації Української партії соціалістів-революціонерів спочатку в Празі, потім переїхав до Відня [2, с. 234], який у ці роки був найбільшим центром української еміграції, де зосереджувалась громадсько-політична та науково-видавнича діяльність української інтелігенції.

Діяльність М.Грушевського в еміграції умовно можна розділити на періоди: 1) політичний – 1919–1922 рр., коли М. Грушевський займається головним чином громадсько-політичною роботою; 2) науковий – 1922–1924 рр., коли вчений присвячує себе виключно науковій роботі. Проте цей поділ є досить умовним, адже сам М.Грушевський вважав, що наукова діяльність завжди повинна супроводжуватися громадсько-політичною [3, с. 99].

У період 1919-1922 рр. за ініціати́ви М.Грушевського було організовано Український соціологічний інститут у Відні. Загалом слід відзначити, що в нелегких умовах перебування в еміграції, не маючи достатніх коштів, М. Грушевський зумів розгорнути велику освітньо-наукову та видавничу діяльність та згуртувати навколо себе багатьох відомих представників української творчої інтелігенції. Саме ця установа стала основним місцем активної наукової, лекційної та пропагандистської діяльності вченого протягом усього періоду його перебування за кордоном. Ще одним видом діяльності в Українському соціологічному інституті було видання наукових праць українських учених, що перебували в еміграції. Впродовж 1921–1922 рр. було видано 13 книг, що стало вагомим внеском у розвиток української науки [4, с. 44]. Окрім того, у 1920–1922 рр. систематично виходив друкований збірник партії українських соціалістів-революціонерів „Борітеся–поборете”, що має значну цінність для дослідження історії політичної думки того часу.

У 1921 р. Грушевський виступає з делегацією українських соціалістів-революціонерів у II Інтернаціоналі, але вже наступного року через політичні розбіжності він відмовився від депутатського мандату і сконцентрувався виключно на науковій роботі. В цей час виходять друком: «Abrege del Histoired Ukraine», «Antologie de litterature ukreinienne», «Початки Громадянства (Генетична соціологія)», «Початки соціалістичного руху на Україні й

женевський соц.гурток» (у співавторстві), «З історії релігійної думки на Україні». За спогадами історика, з 1922 р., оселившись у м.Бадені під Віднем, він зайнявся «...виключно «Історією української літератури» – написав чотири томи, з котрих тоді ж видав три перші у Львові, четвертий докінчив і видав уже на Україні, в 1925 році» [5, с. 240]. Ця багатотомна праця є унікальним явищем вітчизняної і світової науки, в якій вчений проаналізував український літературний процес з давніх часів і до першої половини XVII століття.

Отже, в період еміграції М.Грушевський провадив активну громадсько-політичну і наукову діяльність; зумів втілити у життя значну кількість своїх задумів, причинами тих, які реалізувати не вдалося стали розчарування, невдачі і матеріальні злидні. Еміграція не змогла створити сприятливого клімату для праці вченого. Масштаби його творінь потребували величезного простору, матеріальних ресурсів і українських архівних джерел, що і послугувало його поверненню на Україну.

Список використаної літератури:

1. Грушевський М. Автобіографія. – 1914–1919 / Михайло Грушевський // Великий українець. – К., 1992. – С. 214–219.
2. Верба І. В. Грушевський Михайло Сергійович / Ігор Володимирович Верба // Енциклопедія історії України. – Т. 2. – К. : Наукова думка, 2005. – С. 232–235.
3. Жуковський А. Політична і публіцистична діяльність М. С. Грушевського на еміграції 1919–1924 рр. / Аркадій Жуковський // Український історичний журнал. – 2002. – № 1. – С. 96–125.
4. Потульницький В.А. Нариси з української політології (1819–1991). – К.: Либідь, 1994. – 320 с.
5. Грушевський М. Автобіографія. – 1926 / Михайло Грушевський // Великий українець. – К., 1992. – С. 220–240.

ГОРКУН Тетяна Володимирівна,
студентка 1 курсу факультету аграрного менеджменту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.і.н., доц. Лановюк Л. П.

Маловідома Андрушівщина

Багато цікавих місць на землі. Не виключенням є і Андрушівський район мальовничої Житомирщини. Неподалік від міста Андрушівки розташувалось чудове селище Брівки Перші. Саме тут можна помилуватися старовинною садибою Рильських. Якби не особисте прохання господаря-поміщика перетворити її у школу в 1917 р., то цю садибу вже давно було б знищено дощенту у радянську епоху. Після такого прохання господар зник, увійшовши до будинку. Місцеві жителі вважають, що в будинку був підземний тунель, через який поміщик і вийшов. Проте, ні поміщика, ні тунелю так знайти й не вдалося. За іншою цікавою переповідкою стверджують, що в село приїжджала жінка, яка називала себе спадкоємицею поміщика, і довго проходила по парку з якоюсь картою, а вночі, взявши спеціальну техніку, щось шукали озері. З чуток селян – її цікавила карета із золотом. Проте, чи знайшли її, чи ні, але вранці ні спадкоємиці, ні працівників вже не було.

Під час правління польського короля Сигізмунда III село було колонізоване польським дворянством. Воно було власністю князів Любомирських, а потім і Рогожинських. Починаючи з XVIII ст., селом володів рід Сцібор-Рильських. Село мало власну церкву та вітряний млин. З 1834 р. селом, разом із сусіднім селом Ярешками, володів Діонізій-Каетан (Діонісій Антонів) Рильський – двоюрідний брат Теодора Рильського – прадіда Максима Рильського і онук відомого Шимона Рильського, що належав до гербу Остоя. Протягом трьох років, згідно з вибором місцевого дворянства, Діонісій Сцібор-Рильський був сквирським повітовим суддею. До 1918 р. селом володів Оскар Сцібор-Рильський (Oskar Scibor-Rylski) разом із дружиною Марією із роду Раціборовських.

Щодо походження назви села «Брівки», то існує три легенди. Одна з них розповідає, що на місті села було два великі озера. Люди почали селитися навколо цих озер і, дивлячись згори, неважко було помітити, що будинки були розташовані ніби брови над очима. І саме у зв'язку із цим незвичним явищем поселення назвали Брівками. Інша говорить, що жив тут пан, який мав у своєму розпорядженні велику територію. І була в нього дочка з надзвичайно красивими бровами. Саме на честь краси брів своєї доньки він назвав одне із сіл Брівками. А третя легенда стверджує, що у цьому селі за часів козаччини жив козак на ім'я Бровко. У селі він побудував красиву церкву і саме на честь засновника цієї споруди село було назване Брівками.

З Бровками пов'язані дитячі спогади Максима Рильського, що гостював у родичів по батьковій лінії, маєток яких знаходився у Бровках. Ці спогади знайшли відображення поета у його віршах.

А от Село Великі Мошківці вперше згадується від 1593 р. під назвою Озеранського селища в інвентарі маєтків, які належали панам Євстафію, Юрію, Петру і Олександру Тишкевичам-Логайським, і знаходилося в Житомирському повіті Київського воєводства. В акті також наводиться перелік селян і міщан цього селища, а також їх повинності. Зміна назви села пояснюється тим, що в цьому спустошеному селищі засноване нове поселення шляхтичем Мошковським, який назвав це поселення своїм іменем – Мошківці. Пізніше це поселення згадується вже під назвою Мошкове. У середині XVIII ст. селом володів Феліціан Бержинський, від якого воно перейшло до Ігнатія та Анни Бержинських-Вилежинських. У XIX ст. воно належало Житомирському підкоморію Івану Моргульцю, а з 1841 р. – його дочці Терезі Головінській; потім Тадеушу Рудницькому. У 1872 р. село придбав Микола Терещенко. Стояла у селі дерев'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці, побудована в 1744 р. на кошти поміщика Бержинського, а в 1854 р. відремонтована за кошти прихожан і поміщика Рудницького. Пізніше на її місці споруджено храм. Проте, при радянській владі у 1938 р. він був зруйнований. У 1873 р. великим землевласником, дійсним штатним радником Федором Артемом Терещенком

відкрите народне училище на її місці, а у 1886 р. – церковно-парафіяльна школа.

Рідкісні речі французького майстра XVI ст., наприклад, іконостас із каррарського мармуру, видобутого в Італії, можна побачити в селищі Червоному Андрушівського району. Пошукові експедиції місцевого краєзнавця Георгія Мокрицького зафіксували і виявили тисячі пам'яток історії, культури й архітектури. «В селі Червоному, окрім всім відомого палацу Терещенка є, виявляється, скульптурна композиція «Три грації», мармуровий оригінал якої взагалі був створений видатним французьким скульптором Жерменом Пілоном, і знаходиться у Луврі. А по цій моделі на замовлення Федора Федоровича Терещенка була виготовлена у чавуні збільшена композиція для фонтану. І якимось дивом вона збереглась. Це – видатна пам'ятка монументального мистецтва», - так мовить краєзнавець.

Таким чином, дослідження історії маловідомих Андрушівських сіл показують, що вони, як і інші мальовничі місця України, багаті на споруди, загадкові історичні місця та манять побачити все на власні очі.

МЕЛЬНИК Катерина Василівна,

студентка 4 курсу ННІ Лісового і садово-паркового господарства,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н, доц.Секунова Ю.В.

Науково-видавнича діяльність М. Грушевського

під наглядом органів влади Російської імперії (1907–1914 рр.)

Російська революція 1905–1907 рр. дала можливість активно розвиватися україномовній пресі в Російській імперії. Нові правила про друк (1906 р.) не лише пом'якшили тиск цензури на періодичні видання, але й дали можливість представникам українського національного руху публічно виступати і висловлювати свої погляди на сторінках газет і журналів. Скористався такою можливістю і М.Грушевський, який переніс до Києва видання «Літературно-

наукового вісника» (далі – «ЛНВ»). Він прагнув зберегти всеукраїнський характер журналу і поширювати ідеї українства на території Російської імперії.

Тема взаємин М.Грушевського з офіційними органами влади опосередковано висвітлюється як у працях, присвячених особливостям жандармсько-поліційного устрою Російської імперії та адміністративно-судовим утискам проти української преси, так і у тих, що стосуються окремих моментів указаних взаємин. Прикладом може слугувати опубліковані О.Музичуком протоколи допитів М.Грушевського, де згадуються сюжети його участі в українському громадському житті та його участь у «Літературно-науковому віснику»[1 с.66].

Особливо детально в історіографії сучасної наукової літератури представлено сюжети, присвячені взаєминам М.Грушевського з цензурою, оскільки він був видавцем не лише «ЛНВ», а й народних тижневиків «Село» та «Засів». Дослідження довело, що окремі моменти його взаємин з органами влади Російської імперії представлено у багатьох працях, що стосуються історії виходу «ЛНВ» у Києві. Серед них дослідження С.Панькової, що стосуються його ролі у виданні «ЛНВ» та народного тижневика «Село», а також І.Ткаченка щодо конкретних питань стосунків М.Грушевського як видавця з цензурою та Київським тимчасовим комітетом у справах друку. Роль і місце М.Грушевського та його видань описано також у праці О.Сарнацького щодо утисків царизмом легальної української преси. Такі ж сюжети зустрічаються у спогадах учасників українського руху, зокрема Є.Чикаленка та Ю.Тищенка, який згадував, «що проти “ЛНВ” мали зуб як офіційні, так і добровільні симпатки царського режиму, а М.Грушевський перебував під постійною загрозою арешту»[2с.28–35, 3 с.12–29, 4 с.140–157, 5 с.39–42, 6 с.66–72, 7с.428, 8 с.38].

Не маючи можливості зовсім знищити видання М.Грушевського, адміністрація досить часто застосовувала штрафні санкції, навіть по декілька разів на рік. В більшості випадків вони йшли від імені Київського тимчасового комітету у справах друку, інші – від імені губернатора або Головного

управління у справах друку в Петербурзі. Так, київському губернаторові В.Сухомлинову було повідомлено, що за даними міністерства внутрішніх справ «малоросійський літератор М.Грушевський переніс видання редагованого ним журналу зі Львова до Києва з метою підняття агітації проти єдності малоросів із російським народом»[9 с.3]. З цією метою начальник краю В.Сухомлинов видав постанову, згідно з якою заборонялося публічно поширювати будь-які статті чи оголошення, які б спричинювали вороже ставлення до уряду; а також розповсюджувати твори, заарештовані у законному порядку. Винні у цьому могли бути оштрафовані на суму до 500 рублів або ув'язнені до трьох місяців. Дієвість цього документа засвідчує, що численні штрафи й переслідування редакторів стали одними з головних причин припинення виходу тижневиків «Село» та «Засів» [9 с.4]

Уже на початку січня 1907 р., одразу після перенесення «ЛНВ» до Києва, місцеве охоронне відділення направило В.Сухомлинову секретне повідомлення, в якому наводилася характеристика М.Грушевського і його діяльності у Києві за останні місяці 1906 р. Було зазначено, що професор М.Грушевський «бере участь у малоросійській газеті “Рада” і є видавцем журналу “ЛНВ”» [9 с.6]. Згідно цього документа, вихід «Ради» не було припинено на час воєнного стану в Києві, оскільки М.Грушевський повідомив, що змінить напрям газети. Відносно журналу повідомлялося, що «це видання має бути віднесене до числа вельми тенденційних, відтак його друк слід призупинити на час воєнного стану» [9с.32]. Тираж першої книжки журналу за 1907 р. не було конфісковано, адже до моменту виходу відповідної постанови його вже відправили передплатникам.

Таким чином, дії канцелярії спільно з іншими адміністративними органами й комітетами послуговували причиною виходу постанови губернатора від 24 січня 1907 р., в якій було зазначено, що В.Сухомлинов, розглянувши першу книжку «ЛНВ» («журналу на малоросійському нарідчї») і зважаючи на його «шкідливе та тенденційне спрямування», постановив призупинити дане видання.

Наступною структурою, що активно боролася з «українським сепаратизмом», була таємна поліція, яку називали «охранка». Вона діяла в усіх губернських містах Російської імперії. Начальник київського охоронного відділення М.Кулябка, був ворогом усього українського. Його відношення до М.Грушевського було цілком прогнозованим – у своєму «Щоденнику» Є.Чикаленко писав, що, на думку М.Кулябки, М.Грушевському слід було «сидіти у Львові» та не втручатися у внутрішні російські справи. Своє ставлення до М.Грушевського цей чиновник переносив і на здійснювану тим роботу[10 с.63].

Одним із головних завдань охоронного відділення був збір інформації про осіб, яких перевіряла адміністрація. Існують документи, в яких давалася оцінка благонадійності співробітників тижневика «Село» і видавничій діяльності М.Грушевського у Києві. Досить часто інформація збиралася для відповіді на запити установ інших губерній. Так, відомості про «напрямок» журналу «ЛНВ» та про його видавця М.Грушевського і редактора С.Веселовського є у повідомленні київського охоронного відділення на ім'я начальника херсонського губернського жандармського управління від 11 вересня 1909 р., в якому «ЛНВ» віднесено до «тенденційних і шкідливих» видань. Також зазначалося, що М.Грушевський – це лідер «малоросійських сепаратистів», а редактор журналу С.Веселовський є одним із лідерів української студентської громади. Київське охоронне відділення також було причетне до арешту членів цього об'єднання в 1911 р. Був заарештований і С.Веселовський, який після цього вже не міг виконувати обов'язки відповідального редактора «ЛНВ» [9 Ф.275. – Оп.1. – Спр.1986.].

Частина свідчень, зібраних філією охоронного відділення в Києві щодо видавничої діяльності М.Грушевського і його київських видань, потрапила у 1914 р. до матеріалів слідчої справи відомого громадсько-політичного діяча. Серед них – доповідна записка начальника київського охоронного відділення від 8 липня 1908 р., в якій М.Грушевського назвали «націоналістом-українцем», «лідером українофільської партії» і «видавцем малоросійської літератури» [9,

Ф.274. – Оп.1. – Спр.3320. – с.173 зв.]. З погляду цієї структури видавнича й політична діяльність М.Грушевського не розділялися, що стало причиною переслідування як його самого, так і співробітників за справжні чи уявні порушення правил про друк у Російській імперії.

Наведені вище факти засвідчують, що видавнича діяльність М.Грушевського в Києві в 1907–1914 рр. була докладно відома російській владі. Матеріали таємного нагляду за видавничою діяльністю М.Грушевського, що розпочався відразу після перенесення «ЛНВ» до Києва, було представлено у документах слідства, за мотивами якого відомого діяча адміністративним порядком вислали з Києва[9 с.265]. Документи урядових установ відображають ставлення до М.Грушевського, «ЛНВ», «Села» та «Засіву» місцевої адміністрації, яка, керуючись положенням про «небезпеку українського руху» в будь-яких його формах, намагалася перешкоджати нормальному існуванню зазначених видань.

Список використаної літератури:

- 1.Сарнацький О. Адміністративні й цензурно-судові утиски царизмом легальної періодичної преси українських політичних партій (1907–1910 рр.) // Укр. іст. журн. – 2005. – №6.
2. Сарнацький О. Жандармський нагляд за українськими політичними партіями в Росії (1900–1907 рр.) // Історичний журнал. – 2006. – №1. – С.24–34; Щербак М. Жандармсько-поліцейська система в Україні на початку ХХ ст. // Там само. – 2004. – №8.
3. Музичук О. Звинувачується в шпигунстві... (Невідомі джерела до біографії М.С.Грушевського) // Архіви України. – 1991. – №5.
4. Панькова С. «Літературно-науковий вістник» – рупор громадсько-політичної праці М.Грушевського// Київ і кияни: Мат. щоріч. наук.-практ. конф. – Вип.4. – К., 2005. ;
5. Ткаченко І. Видавнича діяльність М.С.Грушевського в Києві (1907–1914) у документах Київського тимчасового комітету у справах друку // Бібліотечний

вісник. – 2005. – №2. – С.39–42;

6. Сарнацький О. Адміністративні й цензурно-судові утиски... – С.66–72.

7. Чикаленко Є. Щоденник (1907–1917): У 2 т. – К., 2004. – Т.1. – 428 с.

8. Тищенко (Сірий) Ю. З моїх зустрічей: Спогади. – К., 1997. – С.38.

9.ЦДІАК України.

10.Чикаленко Є. Щоденник (1907–1917). – К., 2004. – Т.1. – С.63.

РИТЧЕНКО Юрій Іванович,

студент 2 курсу економічного факультету,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н, доц.Секунова Ю.В.

Життя та політична діяльність Михайла Грушевського

Український історик і організатор українського наукового життя, а в історії України він виступає як один з провідних суспільно – політичних діячів є батьком Української держави в ХХ ст. Проте ці узагальнення не охоплюють повністю діапазону його діяльності і творчості. Михайло Грушевський становить епоху українського національно-державного відродження, яка охоплює усі головні ділянки українського життя і його динамічну боротьбу за самобутність Української нації та її культури.

На початку громадсько-політичної діяльності М. Грушевський був активним членом київської «Громади» (1899 р.) був одним із організаторів національної демократичної партії в Галичині. Під час революції в Росії (1905-1907 р.) засуджував революційні селянські повстання, виступав за буржуазну автономію України. З 1908 р., після переїзду до Києва, увійшов до керівництва Товариства українських поступовців. У роки (I-ої Світової війни) був прибічником німецької орієнтації.

В березні (1917 р.) примкнув до Української партії соціалістів – революціонерів і очолив буржуазну націоналістичну Центральну раду, яка у (1917 р.) стала на шлях відкритої боротьби проти влади Рад. На початку

(1919 р.) М.Грушевський емігрував до Австрії. Створив у Відні Український соціологічний інститут – ідеологічний центр української контрреволюційної інтеграції. Після кількох звернень до Українського радянського уряду, в яких М. Грушевський засуджував свою контрреволюційну діяльність, у Всеукраїнському центральному виконавчому комітеті (далі ВУЦВК) у 1924 р. був обраний академіком АН СРСР. З 1930 р. працював у Москві. М.Грушевський вперше в українській буржуазній історіографії, створив зведену працю з історії України до середини XVII ст.

Його головні історичні праці: «Історія України» (т.1–10 в 13кн., 1898 - 1936р.) в ній він використав великий документальний матеріал виявлений в архівах (Росії, Швеції, Польщі, та ін. країнах), «Нарис історії українського народу» (1904р.) «Ілюстрована історія України» (1911р.) «Початки громадянства» (1921р.) «Історія української літератури» (т. 1-5, 1923 -1927 р.)

Наукова і публіцистична творчість Михайла Сергійовича поставила твердий фундамент для наукового українознавства і розвитку української національної історіографії. Отже, це унікальна людина енциклопедичного знання, широких світоглядних горизонтів і динамічної суспільно політичної дії в усіх ділянках громадського життя. М.Грушевський, поруч із Т.Шевченко й І.Франко, належать до найвидатніших особистостей в історії України, якій він віддав ціле життя і творчу працю.

Варто відзначити, що політична діяльність М. Грушевського почалася в Галичині саме він був одним із засновників Національно – демократичної Партії, з якої незабаром вийшов. Подальша його політична діяльність розгорнулася на Центральній Україні після революції (1905–1906 р.) М.Грушевський заснував у Петербурзі «Український Вестник», що став органом Української Громади в Державній Думі. Як загальновизнаний лідер українства, він став на чолі Товариства Українських Поступовців (далі ТУП), що об'єднало тоді більшість українських партій та національно-громадських організацій. М. Грушевський визначився як першорядний публіцист, друкуючи свої статті на актуальні теми українського міжнародного та політичного життя

у різних українських та російських виданнях і окремих збірках «З біжучої хвилі (1906 р.) «Освобождение России и украинский вопрос» (1907 р.) «Наша політика» (1911 р.) «Вільна Україна» (1907 р.) та інші.

Будучи головою Української Центральної Ради і першим призедентом Української Народної Республіки далі УНР М.Грушевський висловив свої думки про історичне значення діяльності Української Центральної Ради ще на початку (1918-го р.) І справді, оцінюємо Українську Центральну Раду як перший парламент, що долучився до відродження української держави в (1917 – 1918 р.) Тепер ми повністю усвідомлюємо пророче твердження М.Грушевського про державні акти, які стали основою українського державного будівництва. Закріплення і відновлення української державності у (1991 р.) було б немислиме без політичної діяльності Української Центральної Ради та її IV-го Універсалу. Саме цей найважливіший конституційний державний акт (УНР) дав тверду основу для сучасного державного будівництва.

На наш погляд, варто подати тут слова М.Грушевського щодо українського державотворення. «Як історик, хочу поділитися деякими думками щодо діяльності Української Центральної Ради саме в контексті неперервності Українського державотворчого процесу. Спробую, бодай коротко, зупинитися на історико-політичній спадщині (УНР), яка на нашу думку, має велику питому вагу в теперішній розбудові української державності. Не йдеться про ювілейне за бронзування Української Центральної Ради її творців та провідників – мовиться лише про об'єктивне висвітлення її діяльності, яка мала свої сильні і слабші аспекти. Вони дозволяють глибше зрозуміти розбудову і занепад першої української демократичної держави в ХХ-му ст » [3, С.1103].

Сьогодні сучасні вчені, політики надають значення діяльності Центральної Ради (далі ЦР) повністю розуміють її значення в боротьбі за український державний суверенітет, саме тому у заяві Української Республіканської партії «до 75-ої річниці утворилася Центральна рада» від 14 березня (1992 р.) підкреслюється важлива роль Центральної Ради у боротьбі за незалежність українського народу. Висловлено ясно і правдиво. Доводиться

лише висловити своє вдоволення від того, що провідники і будівничі української держави так чітко пов'язують свої дії з IV-тим Універсалом Центральної Ради і державницькими традиціями Української Народної Республіки. Розуміння і аналіз українського державного будівництва ЦР безпосередньо пов'язаний з історичними і історіософічними концепціями її голови М.Грушевського, який справді був головним будівничим Української Народної Республіки. Тут важливо підкреслити, що й сам він пов'язував державотворчий період (1917-1918 р.) з попередніми періодами державності України, а саме з українською княжою середньовічною державою (Київською Руссю і Галицько-Волинською).

Українську демократичну республіку М.Грушевський не відділяв від діяльності Кирило – Мефодіївського братства у Києві (1846 р.), від Т.Шевченка, та інших братчиків, погляди яких «в'язалися з ідеологією визволення України» і мали домінуючий вплив на М.Грушевського. Цей зв'язок між Новою Україною М.Грушевського і попередніми історичними добами ясно представлені в його статі (1917 р.) « В сімдесяті роковини Кирило – Мефодіївської справи » [2, С.67].

М. Грушевський і його однодумці обстоювали федеральний постулат Кириломефодіївців як постулат побудови української держави, що не суперечив політичній незалежності. В основі української держави(1917-1918 р.) було поставлено народовладдя з усіма атрибутами демократичної держави, а саме федералізм українською провідною верствовою вважався тоді тією державною концепцією, яка віддзеркалювала самостійність і незалежність української нації. І саме в цьому історично-ідеологічному контексті слід розглядати державне самовизначення української нації шляхом проголошення державної незалежності чотирма універсалами Української Центральної Ради на думку М.Грушевського.

Список використаної літератури:

1. Літературно – Науковий Вісник /Авт. М. Грушевський, І. Франко,

В. Гнатюк «Київ», 1917 рр.

2. Книга битія українського народу/ Авт. М.Костомаров, А.Міцкевич 1947 р. – С 24

3. Бібліографія українського народознавства: У 3 т. / Зібрав і впоряд. М. Мороз. Відп. ред. Р. Кирчів. — Львів: ІН НАНУ, 1999. — Т. 1: Фольклористика. — Кн. 1-2. — 1103 ст.

4. Політологія: Курс лекцій / Авт. кол.: І. С. Дмитрів, О. М. Рудакевич, З. С. Сокол, В. А. Кулик та ін. — Тернопіль: АСТОН

5. [Енциклопедія історії України](#) / Редкол.: [В. А. Смолій](#) (голова) та ін.- Наукова думка, 2004

6. *Кучеренко М. О., Панькова С. М., Шевчук Г. В.* Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського) / Наук. ред. Л. Винар; Т— К.: Вид-во «Кий», 2006. — 662 с

Аксьонова Поліна Андріївна,

студентка 3 курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н, доц.Секунова Ю.В.

Внесок М. Грушевського у розвиток української національної ідеї

Політик, історик і патріот свого народу Михайло Грушевський у політичній діяльності та науковій креативності керувався любов'ю до свого народу і до історичної істини, що допомогло йому стати творцем засад Української незалежної держави та першим президентом Української Народної Республіки (далі УНР).

Будучи соціалістом за світоглядом, М. Грушевський замість реальної нагоди відродження самостійної української державності довгий час відстоював ідею перебудови Росії на федеративних засадах, де б Україна була одним із суб'єктів федерації. Тільки в IV Універсалі він відійшов від цієї позиції. Його нерішучість у відстоюванні національних інтересів, поступливість

Тимчасовому урядові й московським більшовикам дорого коштували і йому особисто, й українському народові [1, с. 115].

Головним предметом цієї праці є “нарід”, “маса народня”, які, за твердженням ученого, “перейняті духом демократизму”. Проте не зовсім зрозуміло, чи йшлося про одне поняття з тотожним змістом, але у двох термінах (“народ” і “маса народня”), чи про два поняття, кожне зі своїм змістом [2, с. 73].

Дослідник творчості М. Грушевського, М. Пріцак зазначав, що ці поняття, як і поняття “маса”, вживаються досить вільно. Крім свого загального значення, поняття “нарід” означає ще “суспільність”, яку, називали ще “громадою”, є лише активною частиною “маси народньої”. “Маса народня” – це вихідна точка опори, на якій дослідник повинен координувати свої наслідки.

Щодо ролі мас, то М. Грушевський зазначав, що “безпосередніх вказівок стрічається мало, тому доводиться говорити про розвиток політичних подій, які визначали далші напрями народного життя” [4, с. 213].

Складною була проблема відповідності політико-громадянського устрою народним ідеалам. Оскільки такої відповідності не було, то, на думку М. Грушевського, завдання наукових студій полягало в тому, щоб з'ясувати, якою мірою політико-державний устрій був справою самого народу, тобто чи виріс він на ґрунті “народнім”, чи звідкись був перенесений та чи відповідав потребам народним і яке значення й вплив мав на народні маси.

М. Грушевський розкрив бачення народу як дійової сили, яка у своїх змаганнях проносить головну ідею, що проходить крізь віки, крізь різні політичні і культурні обставини. Це ідея “національної самооборони” та “національної смерті”. Вся історія українського народу – це розбудження відпорної енергії” національної. самоохорони перед небезпекою видимої національної смерті [5, с. 206].

На наш погляд на такій історичній основі виростають ідеали українського народу, які ще досі не досягнуті. Це свобода, рівноправність та “народний ідеал справедливості” або автономія. У боротьбі за досягнення своїх ідеалів український народ пройшов складну і важку історію, яка принципово вплинула

на виховання і самого М. Грушевського.

Дослідженням доведено, і як зазначав М. Грушевський 1920 р., він “був вихований в строгих традиціях радикального українського народництва, яке вело свою ідеологію від кирило-Мефодіївських братчиків і твердо стояло на тім, що в конфліктах народу і влади вина лежить на боці влади, бо інтерес трудового народу – се найвищий закон всякої громадської організації, і коли в державі трудовому народові не добре, се його право обраховатися з нею” [2, с. 245].

Як і народники, М. Грушевський під “народом” розумів “село, українське селянство”. Таке бачення “народу” залишилося на все життя, навіть тоді, коли він очолював Українську Центральну Раду. І тоді його позиція як президента була “селоцентрична”. У своїй програмній праці “Підстави Великої України” М. Грушевський писав: “Головною підставою цієї Великої України ще довго, коли не завжди, буде селянство, і на нім доводиться її будувати» [3, с. 44].

Провідну роль селянства у суспільно-політичному та національному житті М. Грушевський бачив і у 20-х роках ХХ ст., коли в Україні відбувалися нові суспільно-економічні процеси. “Українська культурна робота, – зазначав він у 1926 р., – для українського села ще не закінчена. Завдання сформування української робітничої верстви, що має завершити будову української національності, веде до села» [4, с. 295].

На доповнення поняття “народ” як національно-етнічної, духовно-культурної визначеності М. Грушевський дав дефініцію “народу”, яка розкривала антропологічну та психофізичну характеристику. Учений підкреслював: “Так само відрізняється українська людність. від своїх найближчих сусідів прикметами антропологічними – в будові тіла, і психофізичними – в складі індивідуальної вдачі, у відносинах родинних і суспільних, у побуті й культурі матеріальній і духовній.

Ці психофізичні і культурні прикмети, що мають за собою більше або менше поважну історичну давність – довгий процес розвитку, зовсім виразно зв'язують в національну цілість поодинокі групи української людності супроти інших

таких цілостей і роблять з неї живу національну індивідуальність “нарід”, з довгою історією його розвою”.

Підсумовуючи, можна підкреслити, що Михайло Грушевський вбачав майбутнє України в утворенні автономії держави в складі Австрійської та Російської республік, де громадянам гарантувалися б його суспільні права, де не було б рабства і були б створені всі умови для праці населення, а мешканці окремих пунктів були організовані на основі об’єднання вільних громад.

Спираючись на загальну підтримку українського населення, М. Грушевський і його однодумці заснували фундаментальні принципи автономності й федералізму, які лягли в основу перших законодавчих актів Центральної ради, що стало поштовхом для становлення незалежної України.

Список використаної літератури:

1. Великий Українець: матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського/ упоряд. А. Демиденка; вступ. сл. Л. Кравчука; післямова Ф. Шевченка; худож. оформ. О. Ковалю. – К.: Веселка, 1992. – 551 с.
2. Грушевський М. Духовна Україна: зб. творів / М. Грушевський; упоряд. та дод. І. Гирича, О. Дзюби, В. Ульяновського. – К.: Либідь, 1994. – 558 с.
3. Грушевський М. На порозі нової України: Гадки і мрії: монографія / М. Грушевський. – К.: Наук. думка, 1991. – 122 с.
4. Грушевський М. Твори: у 50 т. Т. 3: Серія: Суспільно-політичні твори (1907 - березень 1917) / М. Грушевський ; НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства; голов. ред.: П. Сохань (голов. ред.) та ін.; упоряд., авт. передм. та комент. С. Панькова та ін. – Львів: Світ, 2005. – 774 с.
5. Солдатенко В.Ф. Внесок М.С. Грушевського в розробку концепції національно-демократичної революції. / В.Ф. Солдатенко // Михайло Грушевський – науковець і політик в контексті сучасності. Збірник наукових праць. – К., 2002. – С. 202-208.

Гелик Поліна Іванівна,
студентка 3 курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.і.н, доц.Секунова Ю.В.

Михайло Грушевський – обличчя української історії

Кожен народ має своїх національних героїв, які в найкритичніший момент історії втілюють найкращі його риси, піднімають на боротьбу інших і беруть на себе відповідальність за майбутнє нації, ведучи її за собою. Однією з таких особистостей, без перебільшення, був і залишається Михайло Сергійович Грушевський.

М.С.Грушевський (1866 - 1934) жив і творив українську державність, писав її історію, перебуваючи у самій гущі життя, серед людей і для людей. Він був особистістю, яка не лише мала високі ідейні переконання, а й звичайні людські риси характеру, емоції і пристрасті, честолюбні амбіції, симпатії й антипатії, душевні потрясіння, певні слабкості й болючі помилки. Також він був людиною своєї епохи - часів гострих соціальних суперечностей і жорстокого національного гніту з боку імперської влади стосовно українського народу і його еліти, до нього особисто як одного з найпомітніших її представників. Грушевський і його сподвижники працювали за надто важких, часто екстремальних, виснажливих умов (наприклад у 1917 - 1918рр.). Михайло Сергійович згадував: «Я був стомлений, боявся за свої сили, за свою психічну рівновагу, вертаючи вечором з засідань, звичайно не міг заснути, хіба глибоко в ніч . При тім ми всі жили в безнастанній тривозі, в свідомості можливості якоїсь несподіваної катастрофи: арештів, збройного нападу»[1,с.39].

У його працях концентрувалися попередні досягнення суспільно-політичної думки українства, уроки віковичного історичного генезису нації, теоретичні передбачення подальших шляхів розвитку українського суспільства, вибір найприйнятніших, найперспективніших варіантів спрямування визвольного руху, його стратегії, форм і методів боротьби, лінії поведінки в

конкретних ситуаціях.

Громадяни, які народилися і стали дорослими в уже незалежній Україні, сприймають Михайла Грушевського як батька-засновника національної державності. Його монумент розташовано неподалік від резиденції Центральної Ради, тепер це Будинок вчителя на вулиці Володимирській у Києві. Його іменем названо вулицю, на якій розташовано Верховну Раду і Кабінет Міністрів України. Національний банк України зобразив його портрет на 50-гривневій купюрі.

В радянські часи, Михайла Грушевського якщо і згадували, то неодмінно з негативними ярликами. Його наукова, культурницька, педагогічна, громадська та політична діяльність неодмінно подавались у викривленому віддзеркаленні. Протягом десятиліть геніального вченого і відомого політичного діяча неодмінно зображували буржуазним раціоналістом (хоч він був соціалістом-революціонером), ідеологом і натхненником української контрреволюції (хоч насправді він був одним із вождів української революції та федералістом), ворогом Радянської влади (хоч він виступав за найширше, але рівноправне співробітництво з нею), агентом австро-німецького імперіалізму (хоч він був його непримиренним ворогом), заклятим ворогом українського народу (хоч він залишався його вірним сином до своєї раптової смерті), «фальсифікатором» історії України (хоч нічого глибшого і достовірнішого за його історичні дослідження на цій царині ми досі не маємо).

Глибокі знання в галузі національної історії і державотворча діяльність поєднувалися у М. Грушевського з яскравим журналістським талантом. Апелюючи до громадськості, вчений закликав концентрувати сили на здобутті власної державності. Оцінюючи становище українців на початку XX ст. у двох сусідніх імперіях — Російській та Австро-Угорській, він з гіркотою занотував: «По своєму числу український народ стоїть зараз по перших, «світових» народах Європи, а яке він має значіння чи в політиці, чи в культурнім, чи в економічному житті? Ніякого! Якби зник український народ, то й пес би за ним не гавкнув»[2, с.33].

Звичайно, М. Грушевський був не самостійником, а федералістом. Але він зазначав, що треба добиватися якнайширшої національно-територіальної автономії, яка «більш-менш наближається до державної самостійності». Відповідно, майбутню Російську республіку він розглядав як союз держав, з'єднаних федералістичними зв'язком. Автономна Україна мусила постати на землях, де українське населення складало більшість [3, с.158].

М. Грушевський підкреслював, що оборонці української національності не будуть шовіністами. Всілякі прояви українського шовінізму він вважав національним злочином. Гнівню відкидаючи гасло «Україна — для українців!», він проголошував від імені всього організованого українського громадянства: «Україна не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю та його людності, служити їй, а не оббирати, не експлуатувати для себе» [4, с.109].

Науковий доробок М. Грушевського тільки в останні роки стає доступною в усій своїй сукупності. Розкиданий в газетах і журналах публіцистичний доробок вченого було надруковано в 50-томному зібранні його творів. Упорядники другого тому І. Гирич і С. Панькова справедливо вказали, що публіцистична спадщина Михайла Грушевського допоможе самоусвідомити себе українцями ще не одному поколінню українського громадянства, а провідників розбудови незалежної держави застереже від повторення здійснених у нашій історії політичних помилок. Будемо сподіватися, що так і станеться.

Список використаної літератури:

1. Верстюк В.Ф. М.С. Грушевський у перший період діяльності Центральної Ради // Український історичний журнал. –1996.– №5.–С. 39.
2. Грушевський М.С. На порозі нової України. Гадки і мрії. –К., 1991. – С. 33.
3. Мироненко О.О. Світоч української державності. –К., 1995. – С. 158.
4. Грушевський М.С. Звідки пішло українство . // Великий Українець. – К.,

1992. – С. 90.

5. Гирич І., Панькова С./Грушевський М. Вільна Україна // Великий Українець. – К., 1992. – С. 109.

Гальцов Нікіта Олегович,

студент 1-го курсу факультету землевпорядкування,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

Науковий керівник: д.і.н., проф. Білан С.О.

Михайло Грушевський – історик і патріот

Значне місце в історії української науки кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. посідав М. Грушевський, історик і патріот свого народу. М. Грушевський заснував Національно-демократичну партію Галичини і Товариство українських поступовців у Києві, був творцем засад Української незалежної держави, керівник Української Центральної Ради. У науковій творчості і політичній діяльності М. Грушевський вважав вищим мірилом любов до свого народу і до історичної істини.

Колосальна ерудиція у сфері історії, літератури, мистецтва, гуманітарних наук загалом неминуче дала змогу вченому скласти своє розуміння суспільного процесу та політичного розвитку.

Десятитомна «Історія України-Руси», найзначніша праця про український народ, належить до скарбниці світової історіографії. Написана на документальному матеріалі архівів України, Росії, Польщі, Швеції, Туреччини, вона є, кажучи образно, історичним посвідченням чи паспортом українського народу. Створення М. Грушевським фундаментальної історії України мало не лише наукове, а й політичне значення, оскільки Україна тоді була розділена між австрійською, польською та російською державами, реакційні кола яких узагалі не визнавали за українським народом права на існування як нації, не кажучи вже про право на власну мову та культуру.

Творча спадщина М. Грушевського налічує понад 2 тис. бібліографічних одиниць – книг, статей, рецензій, інших публікацій. Головним напрямом його політологічних досліджень була проблема національного самовизначення.

Будучи соціалістом за світоглядом, М. С. Грушевський замість реальної нагоди відродження самостійної української державності довгий час відстоював ідею перебудови Росії на федеративних засадах, де б Україна була одним із суб'єктів федерації, лише за проголошеним IV Універсалі він відійшов від цієї позиції. Його нерішучість у відстоюванні національних інтересів, поступливість Тимчасовому урядові й більшовикам дорого коштували.

Провідну роль селянства у суспільно-політичному та національному житті М. Грушевський бачив і у 20-х роках XX ст., коли в Україні відбувалися нові суспільно-економічні процеси.

Як історик М. Грушевський прагнув з'ясувати питання ролі держави в історичному плані. Тут значення мало, чи держава відповідала чи не відповідала потребам народу. Саме у цій сфері М. Грушевський шукав ілюстрації своїм поглядам. Першим чинником стала Руська держава з центром у Києві, а згодом зі своїм продовженням у Галичі XII–XIV ст. Важливо було довести, що Київська держава виникла на своєму рідному ґрунті і не була принесена варягами. Цій меті учений присвятив розділ аналізу норманської теорії походження Київської держави.

У наукових працях М. Грушевського «народ» і «держави» нерозривно поєднані з «героєм в історії». Щоправда, М. Грушевський виставляв на перший план народ, а не особу. За його словами, свою книгу про Богдана Хмельницького він хотів би присвятити не йому – вождеві, а творчим стражданням українських мас, усім, хто болів тілом, і духом, напружував сили фізичні й інтелектуальні, лив свою кров і бився в тенетах ситуації, перетворюючи це велике потрясіння, викликане «героєм Богданом» і його компанією, в динаміку життя цілої України.

У праці «Українська партія соціалістів-революціонерів та їх завдання» М. Грушевський захищав ідею пріоритету інтересів народу, суспільства над

інтересами держави. У схемі викладу історії України він обґрунтував думку про український народ як окрему етнокультурну одиницю, що є спадкоємницею Київської Русі та сформувала свої етнокультурні риси в умовах Галицько-волинської та Литовсько-Польської держав.

М. Грушевський розглядав українську націю як виключно хліборобську, що внаслідок чужоземного панування втратила вищі класи; підкреслював як позитивні риси українського народу (вроджену логічність думки, високі культурні й соціальні інстинкти, високу красу побуту), так і негативні (відсутність національної свідомості, слабкість національного інстинкту, низький рівень освіти, культурного та політичного виховання).

Отже, в поглядах на державу М. Грушевський дотримувався думки, що національним інтересам України найбільш відповідає статус автономії в складі Російської Федерації. Він вирізняв два шляхи становлення федерації – через об'єднання двох і більше держав з їх ініціативи або з ініціативи зверху, коли унітарна держава стає федерацією, поділивши суверенітет з територіями. Правда, після ліквідації УНР більшовицькою Росією, М. Грушевський визнавав необхідність існування української незалежної держави, але лише тимчасово, орієнтуючись у майбутньому на входження Росії й України в загальноєвропейську федерацію.

ЛЕВЕНКО Олександр Володимирович,

студент 3 курсу факультету захисту рослин, біотехнологій та екології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.і.н, доц.Секунова Ю.В.

Провідні лінії концепції національного державотворення Михайла Грушевського

Біографія і творча спадщина найвидатнішого українського історика Михайла Грушевського (1866-1934) нарешті дочекалися систематичного і глибокого вивчення, яке проводиться зараз досить солідними силами науковців

як в Україні, так і за її межами.

Однією з провідних ліній концепції національного державотворення М.Грушевського є ідея соборності українських земель. Його тривала подвижницька праця у Галичині і Наддніпрянщині, у Львові і Києві стала живим уособленням єднання західних і східних теренів України. Не менш важливе значення для сучасності має всебічно обґрунтована ідея суверенності українського народу, або, як казав Михайло Сергійович, «право самому порядкувати на власній землі» [1,с.39].

Він показав, що еволюція людства, попри всі складнощі, має тенденцію до встановлення справедливого демократичного устрою. Влада у державі має належати особам, обраними народом на демократичних засадах, працювати для народу, спиратися на волю його більшості. Очоливши згодом Центральну Раду, М. Грушевський був глибоко переконаний, що нова українська державність повинна базуватися на принципах демократії і закону. Своєю працею вчений закладав міцні підвалини української державності.

У статті “Державність” ще у 20-х роках минулого століття М.Грушевський бачить Україну демократичною державою: “Українська демократія повинна приложити всі старання, щоб мати таку державу, яка б була міцним захистом і обороною свого народу і краю, і відповідно до того конструйована...”. М.Грушевський, висуваючи “грандіозні завдання»[2;с.240] перед Україною, тут же застерігає, що “ми відкидаємо поліційно-бюрократичний устрій і хочемо оперти наше правління на широких основах самоврядування, залишаючи адміністрації міністерські тільки функції загального контролю, координування й заповнювання тих прогалин, які можуть виявитися в діяльності органів самоврядування. Впливи бюрократії таким чином будуть дуже обмежені”. Тут же М. Грушевський наводить як приклад історію американської демократії.

У свої публікаціях М. Грушевський веде велику просвітницьку роботу. Фактично ще дев'яносто років тому він сформулював ті засади демократії, які були втілені в життя лише сьогодні в незалежній Україні.

У статті “Який повинен бути той лад, якого хочуть Українці” 1917 р. професор торкається проблем свободи слова, свободи зібрань, товариств, союзів, виборчого права, обстоює рівність для всіх людей. Зокрема він пише: “Кожен повинен мати свободу висловлювати свої гадки живою мовою і друкованим словом, збиратися на зібрання і обговорювати на них вільно всякі справи, зв’язуватися в товариства і союзи, не питаючись на те нічийого дозволу. Книги і газети повинні виходити, як тепер виходять, без цензури, без дозволу начальства”. “Українці ... хочуть рівності для всіх людей... Однакове право повинні мати пани і мужики, багаті і робітники, просвіщенні і прості, чоловіки і жінки, якого хто був народу, віри - всім одне право. Всі мають вільними голосами вибирати собі Влада[3,с.244] ”. М. Грушевський з цього приводу писав так: “Вибори мають бути такі, щоб всі мали право вибирати... Щоб вибирали відразу того, кого треба, а не так, щоб вибирати спочатку виборщиків, а ті вже вибиратимуть кого треба”.

Велику увагу у своїх працях приділяв М. Грушевський майбутньому територіальному устрою України. Будучи переконаним федералістом, М.Грушевський думав над тим, яка модель територіального устрою дасть найкращі можливості для справжнього демократичного самоврядування. У статті “Федеративна Російська республіка” він виступає проти централізму, протиставляючи йому модель самоврядування: “Ми всі втомлені і знеохочені страшним і прикрим централізмом старого російського режиму і не хочемо, щоб він жив далі, хоч би і під республіканським червоним стягом. Ми хочемо, щоб місцеве своє життя могли будувати місцеві люди і ним порядкували без втручання центральної власті. Хочемо широкої місцевої самоуправи.” [4,с.123]. Голова Центральної Ради виступав проти надання національно-визвольному рухові поміркованого, переважно культурницького напрямку. Він твердив: нічого більш помилкового не може бути, коли витягнути старі петиції і подавати їх наново урядові як сучасні українські домагання. Нагадуючи про декларацію Тимчасового уряду, у якій той засвідчував своє співчуття «культурно-національному самовизначенню народностей Росії»,

Грушевський відкидав таке «самовизначення» і заявляв: «Не про нього тепер річ і нікого воно тепер не інтересує на Україні. Українського питання вже нема. Є вільний, великий український нарід, який будує свою долю в нових умовах свободи» [5;с.301]. У статтях цього видатного як державного діяча так і науковця висувалося головне гасло національно-визвольного руху на цьому етапі — збудована на демократичних підвалинах національно-територіальна автономія України в Російській федеративній республіці. Михайло Сергійович передбачав, що урядові кола і всеросійські соціалістичні партії, які не заперечували культурної автономії, несхвально поставляться до вимоги забезпечити українському народові державні права. Але тільки власна державність могла бути запорукою вільного розвитку народу. Тодішня Росія в очах М.Грушевського вже не була реакційною державою. Він розглядав її як країну вільну, яка йшла до демократії. Звертаючись сьогодні до історичної постаті і драматичної долі Михайла Сергійовича Грушевського — видатного вченого-енциклопедиста, державного і громадського діяча, який започаткував у шаленій революційній бурі українську державність, ми не можемо не вбачати в його багатющому науковому і громадсько-політичному доробку одне з головних життєдайних джерел сьогоденного відродження незалежної України в її нестримному пориванні до миру, злагоди і щасливого майбуття.

Список використаної літератури:

1. Верстюк В.Ф. М.С. Грушевський у перший період діяльності Центральної Ради // Український історичний журнал. — 1996. — №5. — С. 39.
2. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991. — С. 240—244
4. Грушевський М.С. Якої ми хочемо автономії і федерації // Великий Українець. — К., 1992. — С.123.
5. Гай-Нижник П.П. Грошова політика уряду Центральної Ради і діяльність Х.Барановського на посаді генерального секретаря фінансів (15 червня — 12 серпня 1917 р.) // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту

Лазаренко Євгеній Вікторович

студент 1-го курсу факультету землевпорядкування

Національний університет біоресурсів і

природокористування України (м. Київ, Україна)

Науковий керівник: д.і.н., проф. Білан С. О.

Українська революція 1917–1921 рр.

Події, мета яких була політичне самовизначення українського народу, побудова держави. Після тяжкої боротьби на декілька фронтів незалежна Україна зазнала поразки. Її землі були поділені між СРСР, Польщею, Румунією та Чехословаччиною.

Слушним моментом здійснити зміни в Україні демократичним шляхом стала Лютнева революція в Російській імперії. Українська Центральна Рада стала представницьким органом українських демократичних сил і очолила національно-демократичну революцію в Україні, керівник якої – Михайло Грушевський.

Історія боротьби за державне відродження України свідчить, що успіх міг бути досягнутий у важкий період 1917–1920 рр. тільки за умов згуртованості народу, його солідарності. На жаль, цього не трапилося.

Протистояння соціальних, національних та політичних прошарків, груп та партій, які так чи інакше виступали за державне відродження України на тому чи іншому етапі боротьби, набувало гострих форм, що гальмувало будівництво української державності і у кінцевому підсумку призвело до кризи.

Лише опора на власні сили могла призвести до перемоги, а вона досягалася перш за все забезпеченням згоди в Україні. Зрозуміло, сподіватися про ідеальну, загальну згоду в умовах громадянської війни та іноземної інтервенції було б утопією, але демократам, прибічникам державного відродження України для досягнення згоди слід було б прикладати більше

зусиль, перш за все у сфері соціально-економічної політики. Лідерам деяких партій слід було б менше думати про задоволення власних амбіцій.

Іншим чинником, який породив зазначені труднощі, була переоцінка іноземних сил як опори в боротьбі за незалежність України. Усі іноземні сили, які залучались до справи збереження самостійності України, в кінцевому підсумку переслідували власні інтереси, нерідко протилежні інтересам народу України.

У 1917 р. територія України була поділена між Австро-Угорською, Німецькою та Російською імперіями. Більша її частина перебувала в колоніальному становищі під царським режимом протягом двох з половиною століть. Щодо капіталізму, його розвиток відбувався не органічним шляхом, а в колоніальній формі, насамперед, в інтересах російського та європейського капіталу. Це визначало певні взаємовідносини між державою, капіталом та працею. Капіталістичний клас був переважно неукраїнського походження. А у верхніх прошарках робітничого класу переважали росіяни, частка яких сягала 21%.

Українці відносилися до низькооплачуваних верств, не маючи постійної зайнятості. Російська та русифікована частини міського робітництва були опорою російських соціалістичних організацій. Сконцентровані в русифікованих містах, вони були відірвані від основної маси українців у сільській місцевості. А такі поняття, як «селянин» і «українець» були синонімами. Гостро поставало соціальне і національне питання, оскільки поруч з українцями проживали росіяни, поляки та інші народи. Російська та польська шляхта в основному складала клас феодальних поміщиків.

Отже, зважаючи на відсутність підтримки власного народу та марної ставки на іноземну допомогу, неузгодженість дій серед політичних партій і рухів, а також брак єдності в керівництві та в суспільстві загалом, дефіцит надійної, міцної армії призвело до втрати можливості створити незалежну українську державу.

Список використаної літератури:

1. Білоцерківський В. Історія України: Навчальний посібник/ Василь Білоцерківський. – 3-е вид., виправлене і доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 535 с.
2. Бойко О. Історія України: Навчальний посібник/ Олександр Бойко. – 3-тє вид., випр., доп.. – К.: Академвидав, 2004. – 687 с.
3. Котова Н. Історія України: Навчальний посібник/ Наталія Котова. – Харків: Одиссей, 2005. – 413 с.

Рибакова Анастасія Петрівна,

студентка гуманітарно-педагогічного факультету, СП, I курс,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України (м. Київ, Україна)

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Вакулик І.І.

Вивчення творчості Шевченка у контексті фахової підготовки соціального педагога

Соціальний педагог – це скульптор людських душ, людського розуму. Соціальний педагог також і митець, котрий повинен вкладати у власні «творіння» національну ідею, національний дух. Адже якщо соціальний педагог сприятиме розвитку національної свідомості, ми отримаємо нову генерацію, духовно багату і сильну, спроможну не лише відстоювати національну культуру та захищати національні надбання, але й формувати новітнє мислення глобалізованого світу.

Український геній Тараса Шевченка – яскравий тому приклад. Митець жив в епоху, коли продовжувала насаджуватись ідея існування «триєдиного руського народу» (великоросів, малоросів і білоросів). У популярних російських виданнях тогочасної епохи писали, що «малоруссы, малороссы (иногда называемые южноруссами), представители одной из трех восточнославянских народностей, вместе именуемых русскими». У таку «ніч

бездержавності», за влучним висловом Євгена Маланюка, постав поет поневолених людей:

Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабов німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.

(Т.Шевченко. Подражаніє 11 Псалму, 1859)

Власне таким духом пронизаний «Кобзар», який побачив світ у 1840 р. у Петербурзі. «Із цього і почалася віковічна Шевченкова слава, – писав на початку ХХ ст. Панас Мирний. – Огненне слово його наскрізь проймало серце не тільки тих, кому близьке було народне горе, а й тих, кому байдуже було до того. Всі дивувалися красі та силі тієї простої мови, якою Шевченко виливав свої вірші. Увесь світ став прислухатися до його мови, а на Україні вірші його приймали як благовісне, пророче слово».

Тому працюймо над свідомим відродженням нашої нації.

Шпірно Альона Олегівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету, СП, I курс,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)
Науковий керівник: канд.філол. наук, доц. Вакулик І.І.

Роль «Абеткової молитви» у формуванні українського світогляду

Коли йдеться про джерела формування нашого світогляду, мимоволі звертаєшся до могутнього культурного пласту - універсуму (що у перекладі з латини означає «сума існуючих речей») людської душі, її прагнення осмисленості основ власного буття, що неможливо здійснити поза ціннісно-культурними вимірами об'єктивної дійсності [2].

Одним із творів, який відіграв значну роль у формуванні українського світогляду є «Костянтинова абеткова молитва» – твір водночас і абсолютно оригінальний, незвичайний, і глибоко фундаментальний, тобто такий, що є наріжним каменем нашої духовної культури. Оригінальний тому, що це справді найперший віршований твір, відомий у слов'янських мовах. Нічого давнішого у слов'янській поезії ми не знаємо: датується він IX ст. по Різді Христовому. Фундаментальний тому, що фундаментом, підвалинами культури є книжна писемність, а фундаментом книжної писемності є абетка (алфавіт, азбука) [1].

Це перший віршований твір старослов'янської літератури. В найранішому списку, що дійшов до нас, «Абеткова молитва» виступає як частина передмови до «Учительного євангелія» (збірника недільних повчань), укладеного в 894 р. Костянтином Преславським, болгарським просвітителем, учнем Мефодія, високоосвіченим і талановитим письменником. У окремих списках автором молитви названо Костянтина (Кирила) Солунського. Поступово «Абеткова молитва» виділяється з «Учительного євангелія» як самостійний твір. Це – віршована абеткова молитва, написана у формі акровірша; кожний її рядок починається черговою літерою слов'янської абетки. Написаний твір 12 складником. Автор молить Бога дарувати йому таланту, сили й мужності, щоб він зміг записати літерами словесну мудрість [3].

Віршована абеткова молитва слов'ян написана у формі акровірша, тобто кожний новий рядок вірша-молитви починається новою літерою абетки, від початку до самого її кінця. Українською мовою «Костянтинову абеткову молитву» зі старослов'янської переклав свого часу Іван Франко, а в наші дні Роман Лубківський. Їхні переклади становлять велику цінність, але є у них і один суттєвий недолік: при перекладі не дотримано форми акровірша, тобто не вийде абетка, якщо читати з гори вниз перші літери кожного рядка.

Новий переклад Дмитра Білоуса – взірець віртуозного і натхненного переборення формальних труднощів, з якими не впоралися названі вище перекладачі. Відтепер «Костянтинова абеткова молитва» в усьому своєму блиску, в усій повноті свого високого смислу та звучання набуває прав

громадянства в сучасній українській мові, літературі, духовній культурі [1].

Отже, «Абеткова молитва» відіграє дуже важливу роль у формуванні українського світогляду, адже саме вона вважається оригінальним, незвичайним і глибоко фундаментальним твором, який є наріжним каменем нашої духовної культури. А також це найперший віршований твір, відомий у слов'янських мовах. Саме ще з часів Київської Русі, виконуючи свою «місію» молитви, вона упродовж багатьох віків сприяла формуванню українського світогляду.

Список використаних джерел:

1. Філософія: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III—IV рівнів акредитації. - 3-тє видання, перероб. і доповн. - Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО В. М. Піча, 2005. - 506 с.
2. Москаленко М. Молитва абеткова [Електронний ресурс] / Михайло Москаленко. – Режим доступа: http://abetka.ukrlife.org/abetka_m.htm
3. Православная Энциклопедия [Электронный ресурс]. – 2007. – Режим доступа: <http://www.pravenc.ru/>.

Бойчук Антоніна Миколаївна

студентка гуманітарно-педагогічного факультету, СП, I курс,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України (м. Київ, Україна),

Науковий керівник: канд.філол. наук, доц. Вакулик І.І.

Азбучні вірші в історії

Змінювались століття, будувались і зникали країни й міста, перекреслювалась політична карта, народжувались нові ідеї на зміну старим, мінялись люди, їхні звичаї та уподобання... Все йшло своїм закономірним шляхом. Тепер ми живемо у незалежній Україні, маємо свою державну мову, проте почали забувати добрі старі звичаї, що стали отим міцним фундаментом нашого народу, його душею.

У слов'янській традиції абеткова молитва була досить поширеною, і на даний час вченими віднайдено 43 її списки. Азбучні вірші давно стали центром уваги мовознавців та етнографів. Серед дослідників слід згадати О.І.Соболевського та І.Я.Франка, які найглибше дослідили цей чи не найстаріший поетичний жанр церковнослов'янської літератури. Так, О.І.Соболевський відзначав, що азбучна молитва писалася 12-складовим віршем, що притаманний для церковнослов'янської візантійської поезії. Іван Франко притримувався іншої думки: написано 10-складовим розміром, тобто розміром наших колядок. Проте всі дослідники сходились на одній думці: праобразом абеткової молитви був «Алфавітар» Григорія Богослова, що своєю формою акровірша нагадував візантійські релігійні гімни та кондаків [2].

Читаючи зміст даної пам'ятки ми неначе переносимось в храм і линемо своїм єством до чогось надзвичайного, надприродного, високого. Ось текст кількох перших рядків: «Аз словом сим молюся Богу: Боже, всея тварі Зиждітелю, відимым и невідимым, ГóсподаДу́ха послі Живу́щаго, давдохне́т в серце́ ми сло́во, ежебу́дет на успе́хвсем, живу́щим в за́поведехТи». Проаналізувавши зміст, ми можемо помітити яскраві ознаки молитви: автор звеличує сутність Бога, визнає Його творцем видимого і невидимого світу, Бога Отця просить послати Бога Духа на себе, для того, щоб останній вдихнув в нього слово, тобто надихнув автора до написання молитви «во благо» тих, хто живе за заповідями божими. Далі в тексті ми зустрічаємо прохання про надання сили для прийняття мудрості, позбавлення злості, про думки і розум Херувимів (разом з Серафимами найближчі до Бога ангели), дарування радості... Все це Костянтин робить для прославлення Господа.

Чому ж автор вчинив так – поєднав молитву і абетку? Завдяки такому винаходіві єпископа учень навчався, молився (у тексті просять про сходження Святого Духа, який надихає, дає мудрість, благодать, у тому числі допомагає у навчанні), закарбовував у пам'яті. Навчаючись у такий спосіб, наші предки засвоювали земні знання і небесні, знайомились з основами відносно нової для себе християнської релігії, вчилися молитись, навчались любові, милосердю,

прощенню.

Список використаних джерел:

1. Вася Велинова. Слово за епископ Константин Преславски. — София: Време, 1998.
2. William R. Veder. *Utrum in alterum abiturum erat: A Study of the Beginnings of Text Transmission in Church Slavic*. — Bloomington: Slavica, 1999.